

Porozumenie žitej skúsenosti trans ľudí

Natália Juranová

Bakalárska práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Natália Juranová**
Osobní číslo: **H20364**
Studijní program: **B0111A190011 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Porozumění žité zkušenosti trans lidí**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti transgender, coming out a sociálního vyloučení transgender lidí.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Jazyk zpracování: **Slovenština**

Seznam doporučené literatury:

FAFEJTA, Martin, 2016. Sexualita a sexuální identita: sociální povaha přirozenosti. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1030-6.
FIFKOVÁ, Hana a kol., 2008. Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1696-1.
HENDL, Jan, 2016. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
TEICH, Nicholas, 2012. Transgender 101: a simple guide to a complex issue. New York: Columbia University Press. ISBN 978-0-231-15713-1.
WEISS, Petr a kol., 2010. Sexuologie. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2492-8.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Radana Krutilová Nováková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **20. ledna 2023**
Termín odevzdání bakalářské práce: **28. dubna 2023**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 20. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ^{1/};
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ^{2/};
- podle § 60 ^{3/} odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ^{3/} odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 18.4.2023

.....

Univerzita Tomáše Bati Fakulta humanitních studií

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalárska práca pojednáva o životoch transgender a nebinárnych ľudí. Prezentuje základné teoretické východiská, pomocou ktorých sa pokúša túto tematiku osvetliť. Konkrétne poskytuje aktuálne vedecké poznatky v oblastiach histórie transgender a nebinárnych osôb, procesu tranzície alebo diskriminácie. Bakalárska práca taktiež uvádza potrebné informácie pre prácu s touto cieľovou skupinou v rámci sociálnej pedagogiky alebo sociálnej práce. Hlavným cieľom práce je porozumenie žitej skúsenosti trans ľudí skrz ich uhol pohľadu so zameraním na osobné vnímanie tejto cesty a taktiež na význam vplyvu ich okolia. Pre účely získania výsledkov bolo vykonané kvalitatívne výskumné šetrenie s využitím interpretatívnej fenomenologickej analýzy.

Kľúčové slová: transgender, nebinarita, genderová identita, gender, tranzícia, skúsenosť, IPA

ABSTRACT

The bachelor's thesis discusses the lives of transgender and non-binary people. It presents the basic theoretical background with which it attempts to illuminate this topic. Specifically, it provides up-to-date scientific knowledge in areas of the history of transgender and non-binary people, the transition process or discrimination. The bachelor's thesis also provides the necessary information for working with this target group within social education or social work. The main aim of the thesis is to understand the lived experience of trans people through their point of view, focusing on their personal perception of this journey, and on the importance of the influence of their environment. A qualitative research inquiry was conducted using interpretative phenomenological analysis to obtain the results.

Keywords: transgender, non-binary, gender identity, gender, transition, experience, IPA

Veľká vďaka patrí najmä účastníkom výskumného šetrenia, ktorí boli ochotní zdieľať svoje životné príbehy, bez ktorých by táto práca nemohla existovať. Takisto by sa táto práca nezaobišla bez pomoci Mgr. Radany Kroutilovej Novákovej, Ph.D., ktorá mi pri jej tvorení poskytla nielen svoj čas, ale aj významné rady, za čo jej mnohokrát ďakujem.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalárskej/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČASŤ	12
1 TRANSGENDER IDENTITA	13
1.1 HISTÓRIA TRANSGENDER ĽUDÍ	14
1.2 TRANZÍCIA	16
1.2.1 Bariéry v procese tranzície.....	17
2 TRANSGENDER ĽUDIA AKO CIEĽOVÁ SKUPINA SOCIÁLNEJ PEDAGOGIKY	19
2.1 TRANSGENDER ĽUDIA V SPOLOČNOSTI	19
2.1.1 Diskriminácia transgender osôb	21
2.2 AKO PRACOVAŤ S TRANSGENDER OSOBAMI	23
2.3 ORGANIZÁCIE VENUJÚCE SA TRANSGENDER ĽUĐOM	24
II PRAKTICKÁ ČASŤ	25
3 METODOLÓGIA VÝSKUMU	26
3.1 VÝSKUMNÝ PROBLÉM	26
3.2 DIZAJN VÝSKUMU	26
3.3 VÝSKUMNÉ CIELE A VÝSKUMNÉ OTÁZKY	27
3.4 VÝSKUMNÝ SÚBOR.....	27
3.5 VÝSKUMNÝ NÁSTROJ	29
4 ANALÝZA A INTERPRETÁCIA DÁT	31
4.1 NEPOZNANÉ	32
4.1.1 Zviazané slová.....	32
4.1.2 Nedostatok povedomia.....	33
4.2 OBJAVENIE SAMÉHO SEBA	34
4.2.1 Oslobodenie.....	34
4.2.2 Prispôsobenie sa správnej identite	35
4.3 TÚŽBA PO JEDNODUCHŠOM ŽIVOTE	36
4.3.1 Náročnosť identity.....	36
4.3.2 Vtieravé myšlienky	37
4.4 VÝZNAM PODPORY	37
4.4.1 Strach.....	38
4.4.2 Záchranná sieť	38
4.4.3 Skúsenosti komunity	39
4.5 ODKÁZANOSŤ NA NEFUNKČNÉ SYSTÉMY	40
5 ZHRNUTIE VÝSLEDKOV VÝSKUMU	42

5.1	LIMITY VÝSKUMU	46
6	ODPORÚČANIE PRE PRAX.....	47
	ZÁVER	49
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	51
	ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK.....	59
	ZOZNAM TABULIEK	60
	ZOZNAM PRÍLOH.....	61

ÚVOD

V bakalárskej práci sa budeme venovať transgender ľuďom a pokúsime sa porozumieť ich osobným skúsenostiam s genderovou identitou, pričom jej hlavným zameraním je snaha o nahliadnutie do tejto problematiky optikou trans ľudí. Túto tému sme si zvolili preto, že transgender ľudia sú v spoločnosti častokrát nepochopení, diskriminovaní až spoločensky vylúčení. V dotazníku organizácie Transparent označila takýto prístup okolia až nadpolovičná časť (54 %) respondentov ako hlavný dôvod, prečo sa im v ČR ako trans ľuďom nežíje dobre (Pavlica et. al., 2019). Podľa zahraničných výskumov sa u transgender mládeže vyskytuje viac ako štyrikrát vyššia miera pokusov o samovraždu než u ich cis (opak termínu trans) vrstovníkov, vrátane tých, ktorí patria k LGBTQ komunite. Avšak trans mládež, ktorá uviedla, že má aspoň jednu dospelú osobu, ktorá ich genderovú identitu akceptuje, mala o 33 % nižšiu pravdepodobnosť pokusu o samovraždu (Weaver, 2021). Aj preto je dôležité, aby čo najviac ľudí bolo o tejto tematike informovaných a aby porozumeli týmto identitám.

V posledných rokoch sa síce o trans ľuďoch diskutuje čoraz častejšie, avšak len zriedka je tento priestor poskytnutý im samotným. Veľká časť médií, politikov a dokonca aj niektorí odborníci, šíria zavádzajúce a zastaralé informácie, ktoré následne v ľuďoch plodia strach a nenávisť. Trans ľudia sú často škatulkovaní a predpokladá sa, že všetci majú rovnaké predstavy a potreby. Široká verejnosť väčšinou nepozná žiadnu transgender osobu a okrem spomínaných mediálnych výstupov nemá o tejto identite žiadne informácie. Nielenže je potrebné trans ľudí vnímať ako individuálne osobnosti s jedinečnými vlastnosťami, názormi, životmi a tým pádom aj skúsenosťami, ale zároveň je dôležité si uvedomiť, že práve oni nám môžu vysvetliť, aké to je žiť ich život a popísať, s čím sa skutočne stretávajú. Pre porozumenie trans ľuďom je preto dôležité vypočuť si ich príbehy a skúsenosti.

Do našej práce sme taktiež zahrnuli ľudí, ktorí sa identifikujú ako nebinárni. V dnešnej dobe sú títo ľudia možno ešte viac nepochopení ako trans ľudia, ktorí spadajú pod binárny systém pohlaví. Aj napriek pomerne dlhej histórii genderových identít, ktoré pripomínajú dnešné chápanie nebinarity, je táto identita niekedy považovaná za novodobý trend alebo za neexistujúcu. Rozhodli sme sa ich zahrnúť aj kvôli tomu, že väčšina prác týkajúcich sa transgender ľudí nezahŕňa nebinárnych ľudí, a tak zostávajú naďalej odsunutí na okraj záujmu.

Z týchto dôvodov sme sa rozhodli spýtať sa samotných transgender ľudí, ako prežívajú svoju genderovú identitu. Pre naše skúmanie sme zvolili kvalitatívne výskumné šetrenie, pomocou ktorého sme mali možnosť ponoriť sa hlbšie do ich uhlu pohľadu. Zber dát bol realizovaný formou pološtruktúrovaných rozhovorov so 6 otvorene transgender osobami, ktoré už zahájili proces tranzície. Pričom náš výskumný súbor bol genderovo heterogénny, konkrétne sa skladal z 2 trans žien, 2 trans mužov a 2 nebinárnych osôb. Po následnej transkripcii sme rozhovory analyzovali pomocou metódy IPA, ktorú sme zvolili práve kvôli jej vhodnosti pre porozumenie žitých skúseností špecifických skupín.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 TRANSGENDER IDENTITA

Pred vymedzením samotného pojmu transgender je potrebné v krátkosti vysvetliť rozdiel medzi pohlavím a genderovou identitou. V českom jazyku je tento rozdiel nejasný, pretože v súvislosti s genderovými odlišnosťami medzi mužmi a ženami sa častokrát hovorí o pohlavnej identite. Pohlavná identita je teda pocit spolunáležitosti alebo rozporu so svojím pohlavím a s jemu prisudzovanou sociálnou rolou. Prejavuje sa v myslení, cítení aj správaní jedinca (Weiss et. al., 2010). Pojem pohlavie označuje už vrodené biologické vlastnosti človeka (chromozómy, anatómia atď.). Na základe vonkajšieho pohlavného orgánu je potom pri narodení človeku pridelené pohlavie muž/žena, aj napriek tomu, že existujú jedinci, ktorí majú znaky oboch pohlaví (WHO, 2023a; Fifková et. al., 2008). Jednoduchšie to je v angličtine, ktorá má pre rod (gender) a pre pohlavie (sex) odlišné označenia. Postupne sa však môžeme stretávať s pojmom gender aj v češtine (Weiss et. al., 2010). V našej práci preto pojednávame o genderovej identite.

Niektorí ľudia však nespojujú svoju pohlavnú a genderovú identitu v jeden celok tak, ako sa od spoločnosti očakáva (Fafejta, 2016). Young (2019) vníma, že vytvárať nehybné kategórie je ľudský inštinkt, avšak uvádza, že nie sú podložené dôkazmi, či už historickými, biologickými alebo psychologickými. Naopak, existuje veľa dôkazov, ktoré nám potvrdzujú, že hranice medzi mužom a ženou nie sú tak pevné, ako sa predpokladalo. Biologickým argumentom sa venuje Dr. Joan Roughgarden (2013), ktorá skúma a popisuje práve tému pohlavia a genderu vo vzťahu s prírodou. Autorka spomína štúdiu vykonanú na 34 ľudských mozgoch po smrti. Výskumníci objavili, že v určitej časti mozgu, ktorá je rozdielna pre mužov a ženy, boli mozgy trans žien podobné tým, ktoré patrili cis ženám, nie cis mužom. Americká psychologická asociácia (2023) uvádza, že „*termín transgender je zastrešujúci pre osoby, ktorých genderová identita, genderové vyjadrenie alebo správanie nezodpovedajú tomu, čo sa zvyčajne spája s pohlavím, ktoré im bolo pri narodení pridelené.*“. To znamená, že pod pojem transgender patria aj osoby nebinárne (neidentifikujú sa striktne ani ako žena ani ako muž) a taktiež osoby, ktoré sú označované ako transsexuálne (Teich, 2012). Avšak od pojmu transsexualita sa už pomaly upúšťa, pretože je zastaralý a nepresný. Môže vzbudzovať dojem, že genderová identita súvisí so sexualitou, čo nie je pravda (Transparent, z.s., 2020-23a). Dokonca aj v novej klasifikácii MKN-11 od WHO, ktorá nadobudla platnosť začiatkom roku 2022, bola diagnostická kategória „transsexualizmus“ nahradená a presunutá z kapitoly „duševné poruchy a poruchy správania“. Namiesto toho bola vytvorená diagnóza „genderový nesúlad“, ktorá sa nachádza

v novej kapitole „stavy súvisiace so sexuálnym zdravím“ (WHO, 2023b). Avšak česká sexuológia sa zatiaľ tomuto neprispôsobila a stále používa diagnózu transsexualita. Z tohto dôvodu, a taktiež kvôli jej historickému kontextu, budeme v práci pracovať ako s pojmom transgender, tak transsexualita.

Biologickým dôkazom, že pohlavie nie je fixné a striktne spojené s genderovou identitou, sme už venovali pozornosť, historickým dôkazom sa budeme bližšie venovať v nasledujúcej podkapitole.

1.1 História transgender ľudí

História trans ľudí je dôležitá preto, že potvrdzuje, že sa nejedná iba o novodobý trend. Ako píše Teich (2012), je viac ako pravdepodobné, že trans ľudia existovali od počiatku ľudstva, ešte predtým, než vôbec existovali písomné záznamy. Avšak ich existencia bola ignorovaná, výskumy boli nedostatočne financované a prípadná dokumentácia bola vymazávaná. Aj napriek tomu je história ľudí, ktorých genderová identita sa nezhodovala s pohlavím, ktoré im bolo pridelené pri narodení, rozsiahla. Transgender osoby boli zaznamenávané od staroveku v mnohých pôvodných, západných aj východných kultúrach. Je však treba brať do úvahy, že chápanie genderu sa medzi jednotlivými kultúrami môže líšiť (APA, 2023). My v práci uvedieme najhlavnejšie body, ktoré je podľa nás dôležité uviesť.

Dochované záznamy lekárov o ľuďoch, ktorí ešte v tej dobe neboli pomenovaní ako transgender ani transsexuál, ale prejavovali určité znaky tejto identity, sa objavujú už od konca 19. storočia. Napríklad v roku 1886 Krafft-Ebing vydal knihu *Psychopathia sexualis*. V tejto knihe spomína prípad pacienta, ktorý „sa cíti ako žena v mužskej forme.“ (Krafft-Ebing, 2021). Ďalej v roku 1897 lekár Howard uverejnil prípad muža, ktorý sa popisoval rovnako ako dnešní transsexuálni ľudia (Weiss et. al., 2010). Priekopníkom v otázke trans ľudí bol Magnus Hirschfeld, ktorý v roku 1919 založil Sexuologický inštitút v Berlíne. Jednalo sa o kombináciu knižnice, archívu, prednáškovej sály a lekárskej kliniky. Inštitút obsahoval bezprecedentnú zbierku historických dokumentov, prípadových štúdií a literárnych diel, ktoré dopodrobna popisovali rozmanitosť genderu na celom svete (Stryker, 2017). Práve Hirschfeld ako prvý v roku 1923 uviedol termín „transsexuálny“ (Weiss et. al., 2010). Taktiež bol jedným z prvých teoretikov, ktorý podporoval koncept, že existuje spektrum genderových identít, medzi ktorými nie sú medzery, ale skôr neprerušované spojnice (Mancini, 2010). Avšak v roku 1933 nacisti vyrabovali spomínaný Sexuologický inštitút a počas Berlínskeho pálenia kníh zničili veľkú časť archívov (Mancini,

2010). Týmto sa vrátili vedomosti o LGBTQ ľuďoch do minulosti a zbrzdilo to ďalší vývin. Hirschfeldovu prácu následne rozšíril Harry Benjamin, ktorý je nazývaný „otcom transsexualizmu“. V priebehu 30 rokov vykonávania svojej profesie, od roku 1948, sa venoval približne 1500 trans osobám (Weiss et. al., 2010; Teich, 2012). Na rozdiel od väčšiny psychiatrov tej doby, bol Benjamin toho názoru, že trans ľudia trpeli skôr z medicínskej než psychologickéj stránky (Teich, 2012). Prvé zmienky o chirurgickej premene pohlavia boli už v roku 1916, avšak za prvú osobu, ktorá prešla kompletnou premenou pohlavia, sa považuje Christine Jorgensen. Túto operáciu podstúpila v roku 1953, pričom podobné premeny pohlavia boli údajne vykonané v Nemecku a USA už niekoľko rokov predtým. Po medializácii Jorgensenovej dostal autor skoro 500 žiadostí o vykonanie ďalších premien pohlavia (Weiss et. al., 2010). Avšak lekári, ktorí pracovali s trans pacientami po druhej svetovej vojne, mali nižšie postavenie vo svojej profesii a nemohli očakávať podporu od väčšiny lekárov, americkej lekárskej asociácie alebo súkromných nadácií, ktoré poskytovali peniaze na výskum (Teich, 2012). Ako vyzerá lekárska starostlivosť o trans ľudí v súčasnosti, budeme ďalej rozoberať v nasledujúcej podkapitole. Predtým sa ale ešte bližšie pozrieme na historický kontext tých trans ľudí, ktorí sa vymykali binárnemu systému.

Pojem nebinarita je stále pomerne nový (Young, 2019). Až v 90. rokoch minulého storočia začali aktivisti, feministi a akademici rozoberať genderovú binárnosť a poukazovať na limity binárneho zmýšľania. Označenia ako genderqueer a nebinarita sa tak postupne začali objavovať približne koncom 90. rokov minulého storočia (Cordoba, 2022). Ako však upozorňuje Young (2019), toto neznamená, že takíto ľudia pred 21. storočím neexistovali. Ako sme spomínali, gender je v rôznych kultúrach vnímaný odlišne. Množstvo kultúr napríklad uznáva existenciu jednej alebo viac alternatívnych kategórií genderu, tieto kategórie sú oddelené od tých Západných a nášho vnímania transgender a genderqueer identít (Young, 2019). Fifková (2008) vo svojej knihe spomína napríklad pôvodných Američanov a ich identitu Dvojitého ducha. V knihe ich prirovnáva k transsexualite, avšak pravdepodobne sa títo ľudia skôr vymykajú systému binárnosti pohlaví. Ako popisuje Teich, (2012) Dvojitý duch sa nie úplne presne prelína do Západnej predstavy MtF (Male to Female) alebo FtM (Female to Male), teda tranzícii z jedného pohlavia na druhé. Táto identita je práve častokrát vnímaná ako kombinácia genderových identít, rolí a prejavov. Jedná sa o jednu z najviac rozsiahlych a viditeľných alternatívnych genderových kategórií, ktorá bola dokumentovaná v rôznych obdobiach a s ktorou sa ľudia identifikujú dodnes

(Young, 2019). Ďalšou známou genderovou identitou, ktorá je na Indickom polostrove prítomná už tisícky rokov, je Hijra. Ľudia identifikujúci sa ako Hijra majú za sebou búrlivú históriu, kedy ich chceli v 19. storočí kriminalizovať a vyhubiť, napriek tomu sú v dnešnej dobe uznávaní príslušnými vládami ako tretí gender (Cordoba, 2022).

1.2 Tranzícia

Norman (2017) konštatuje, že transgender človek môže žiť buď „normálny“ život a skrývať svoj vnútorný konflikt, alebo pomocou tranzície začne hľadať vnútorné šťastie. Avšak, ako sa môžeme dočítať vo výskume o genderovej dysfórii, pre niektorých je to otázkou života a smrti: *„Bud' prejdem tranzíciou, alebo umriem.“*. Genderová dysfória je súbor symptómov, ktoré spôsobujú pocity psychického utrpenia alebo disociácie na základe nespokojnosti s fyzickými pohlavnými znakmi, ktoré nie sú v súlade s genderovou identitou jedinca (Bailey et. al., 2014). U niektorých osôb sa jedná o fyzickú dysfóriu, kedy im na prekonanie týchto symptómov pomáha jedine hormonálna liečba a/alebo operačné zákroky. Pre iných nie je problémom ich fyzický vzhľad ako taký, ale to, že ich iní ľudia v dôsledku týchto vonkajších charakteristík vnímajú ako nesprávny gender (Vincent, 2018). Prvé pocity genderovej dysfórie sa môžu objavovať už vo veku 3-7 rokov (Zaliznyak et.al., 2021). Následne, v období začínajúcej puberty, môžu tieto príznaky silnieť v dôsledku zvyrazňujúcich sa nechcených atribútov biologického pohlavia (Bailey et. al., 2014). Dôležitými krokmi sú včasná diagnóza a riešenie daných symptómov, vďaka čomu sa môže kvalita života trans ľudí zlepšiť. So započatím procesu tranzície je napríklad spojená znížená miera genderovej dysfórie, depresie a suicidálnych myšlienok (Zaliznyak et.al., 2021).

Pojem tranzícia v tomto prípade označuje proces, v rámci ktorého trans ľudia upravujú svoju genderovú rolu a prejav tak, aby boli v súlade s ich genderovou identitou. Tranzícia im tým pádom napomáha žiť pod svojim skutočným genderom. Tento proces môže mať formu sociálnu (zmena mena, zámen, oblečenia, účesu), úradnú (zmena občianskeho preukazu) alebo lekársku (operácie, hormóny) (Transparent, 2020-2023a; Vincent, 2018). Dôležité je pripomenúť, že sa jedná o heterogénnu skupinu ľudí a osobné preferencie podstupovania tranzície tak majú rôznu podobu (Vincent, 2018). Napríklad nie každý trans človek podstúpi operatívne zákroky, a to z rozličných dôvodov. Podľa výskumu z roku 2017, do ktorého sa zapojilo 256 transgender a nebinárnych ľudí, zisťujeme, že až 61,3 % zúčastnených podstupuje hormonálnu terapiu, avšak už len 5,5 % absolvovalo operáciu pohlavných orgánov. Najčastejšie tieto zákroky podstúpili trans ženy, u ktorých však bolo toto percento

stále nízke (10,6 %) (Puckett et. al., 2017; Beek et. al., 2015). Niektorým transgender ľuďom môže zase úplne dostačovať zmena v prejave a genderovej roli (Bouman, et. al., 2018). Pre tých, ktorí však vyžadujú konkrétnu lekársku starostlivosť, je veľmi dôležité, aby ju mali k dispozícii. Inak sa v niektorých prípadoch obracajú na metódy typu „sprav si sám“, čo ich môže vystaviť zdravotným rizikám (Defreyne et. al., 2023; Schiappa, 2021). Proces tranzície síce môže mať rôznu podobu, ale jej účinky sú pre väčšinu trans ľuďí veľmi podobné. Okrem spomínaného zníženia psychiatrických komorbidít sa jedná taktiež o zažívanie tzv. genderovej eufórie (Austin, Papciak a Lovins, 2022; Jacobsen a Devor, 2022). Genderová eufória je v podstate opak genderovej dysfórie, sú to pocity výraznej spokojnosti a nadšenia spôsobené súladom medzi genderovou identitou a genderovým prejavom (Ashley a Ells, 2018).

Z vyššie uvedeného vyplýva, že dostupnosť adekvátnej odbornej starostlivosti je dôležitá, v niektorých prípadoch až život zachraňujúca. Existuje však niekoľko bariér, ktoré môžu týmto ľuďom obmedzovať prístup k potrebnej pomoci.

1.2.1 Bariéry v procese tranzície

Práva trans ľuďí a s nimi aj dostupnosť potrebnej starostlivosti závisia na konkrétnej krajine, v ktorej tieto osoby žijú. Tranzícia preto nie je samozrejmosťou a pre niektorých ani možnosťou. Zákony kriminalizujúce formy genderového prejavu, ktoré sú používané proti trans osobám, sú uplatnené v 14 krajinách Afriky a Ázie (Human dignity trust, 2023). Trans ľuďia však čelia rozličným bariéram aj v rámci EÚ. Po novom napríklad trans osoby v Maďarsku už nemajú možnosť aktualizovať svoje doklady tak, aby boli v súlade s ich genderovou identitou (Knight a Gall, 2023). Tento krok je pritom pre mnoho trans ľuďí nesmierne dôležitý. Rozdiel medzi ich genderovým prejavom a údajmi v dokladoch totiž môže podnecovať diskrimináciu, alebo vyvolávať pocity strachu z nechceného vyoutovania. Tieto skutočnosti častokrát odradzujú trans osoby od hľadania si práce alebo cestovania (Couch et al., 2008). V Českej republike síce možnosť úradnej zmeny pohlavia existuje, ale podmienkou je podstúpenie operačných zákrokov, vrátane sterilizácie (Ryan, 2020). Avšak, ako sme už spomínali, nie každá trans osoba plánuje túto formu tranzície dobrovoľne podstúpiť. Operácie majú svoje limity a ľuďia sa im môžu chcieť vyhnúť napríklad kvôli strachu z komplikácií, nespokojnosti s kvalitou výsledku alebo zdravotnej kontraindikácii. Až 65 % dotazovaných transgender a nebinárnych ľuďí súhlasilo s tým, že by táto podmienka mala byť zrušená (Pavlica et. al., 2019). Kvôli dôležitosti úradnej tranzície, pre niektorých trans ľuďí, je možné, že tieto zákroky podstúpia, aj napriek tomu, že by ich inak

sami nevyžadovali. ČR je pritom jednou z posledných krajín, kde je tento zákrok pre zmenu úradného pohlavia potrebný (Ryan, 2020). Na otázku, čoho sa trans a nebinárne osoby najviac obávajú ohľadom tranzície, bola najčastejšia odpoveď strach z reakcie okolia (Pavlica et. al., 2019). Pre niektorých môžu tieto obavy zo sociálneho vylúčenia byť tak silné, že sa rozhodnú naďalej svoju pravú identitu skrývať (Bailey et. al., 2014). Proces tranzície dokáže byť taktiež pomerne finančne náročný a miera, v akej je táto starostlivosť hradená zdravotnou poisťovňou, sa v jednotlivých krajinách líši. Pričom ani v jednej krajine EÚ nie sú hradené všetky služby zdravotnej starostlivosti, ktoré trans ľudia využívajú (Karsay, 2017). Pre mnohých tak môže tvoriť práve finančná stránka ich najväčšiu bariéru v získaní potrebnej starostlivosti (Puckett et. al., 2017). Aj napriek tomu, že v ČR zdravotná poisťovňa hradí veľkú časť týchto služieb, sa transgender ľudia stále môžu stretnúť s finančnými komplikáciami. Niektoré procedúry, ktoré sú považované za kozmetické, totiž hradené nie sú. Jedná sa napríklad o zväčšenie prs alebo laserové odstránenie ochlpenia. Svetová odborná spoločnosť pre transgender zdravie pritom uvádza, že aj tieto zákroky patria pre trans osoby medzi lekárske nevyhnutné. Čo sa týka hormonálnej terapie, tak v nedávnej dobe bola znížená výška pokrytia určitých testosterónových hormónov, ktoré sa tým pádom stali ťažšie dostupné (Karsay, 2017; Coleman et. al., 2012). Pre nebinárnych ľudí existujú špecifické bariéry, ktoré sa týkajú uznávania ich identity. Na rozdiel od Malty alebo Islandu, môžu osoby v ČR mať v dokladoch uvedené iba pohlavie ženské alebo mužské, neexistuje tu žiaden neutrálny variant pre osoby, ktoré sa tak neidentifikujú. S nebinaritou tu nepočíta a nepracuje taktiež ani väčšina sexuológov. Ak sa teda nebinárna osoba rozhodne podstúpiť proces tranzície v ČR, musí ním prechádzať rovnako ako trans ženy alebo trans muži (Transparent, 2021; International Lesbian and Gay Association, 2022).

Kvôli týmto a ďalším prekážkam majú trans ľudia komplikovanejší prístup k potrebnej starostlivosti a môžu sa stať ešte náchylnejší voči diskriminácii. Životu transgender ľudí v spoločnosti a diskriminácii, ktorej čelia, sa budeme venovať v nasledujúcej kapitole. Konkrétne sa zameriame na prácu s touto cieľovou skupinou v rámci sociálnej pedagogiky.

2 TRANSGENDER ĽUDIA AKO CIEĽOVÁ SKUPINA SOCIÁLNEJ PEDAGOGIKY

Dodnes neexistuje jednotné vymedzenie sociálnej pedagogiky a autori sa prikláňajú k rôznym výkladom predmetu tohto oboru. Obecne však môžeme povedať, že sociálna pedagogika sa venuje širokému okruhu problémov a ich spoločenských súvislostí. Pričom, okrem riešenia následkov problémov, by mala taktiež dokázať otvárať otázky širokého obzoru a odpovedať na otázky, ktoré bývajú inak bagatelizované (Procházka, 2012). Knotová (2014) zhrnula široký rozsah rozličných pojatí sociálnej pedagogiky do troch hlavných kategórií. Ako prvé uvádza pojatie, ktoré sa týka inklúzie a integrácie vylúčených jedincov a skupín a taktiež tých, ktorí sú vylúčením ohrození. Pričom sa v ňom zdôrazňujú najmä postupy reedukácie a resocializácie. Nasleduje sociálna pedagogika ako obor, ktorý sa zaoberá interakciami prostredia a výchovy, kedy sa pozornosť venuje konceptom celoživotného učenia, vzdelávania a kvality života. Posledné pojatie je zamerané na starostlivosť a pomoc ľuďom vo zvládaní životných ťažkostí a dopadov negatívnych sociálnych procesov. Sociálna pedagogika sa tak zaoberá prevenciou sociálneho vylúčenia, jedná sa o prácu so sociálnym poradenstvom a inými postupmi kompenzácie následkov negatívnych sociálnych skutočností.

Z vyššie uvedeného jasne vyplýva, že trans osoby patria medzi cieľové skupiny sociálnej pedagogiky, keďže sa jedná o minoritnú skupinu, ktorá je ohrozená diskrimináciou a sociálnym vylúčením. Týmto oblastiam sa budeme viac venovať v ďalšej podkapitole. Avšak dôležité je, si uvedomiť aj fakt, že s trans osobami sa môžeme stretnúť takmer v každej oblasti našej činnosti. Môže sa jednať napríklad o človeka s postihnutím, osobou vo výkone trestu odňatia slobody alebo seniora, ktorý je trans. Trans identita tvorí iba jeden aspekt ich osoby a nie vždy sa práca s trans osobou bude týkať výhradne ich identity, avšak vždy je nutné s nimi pracovať s rešpektom.

2.1 Transgender ľudia v spoločnosti

V súčasnej dobe neexistujú presné údaje, ktoré by nám ukázali, aké percento populácie tvoria transgender ľudia, najmä preto, že nie sú vykonávané populačné štúdie, ktoré by presne zohľadňovali rozsah genderových identít (APA, 2023). Prvou krajinou, ktorá vo svojom sčítaní ľudu zahrnula aj možnosť zaznačiť svoj gender, bola Kanada v roku 2021. Podľa výsledkov tvoria v Kanade transgender ľudia približne 0,33 % populácie. Z celkového počtu transgender ľudí sa viac ako tretina označila ako nebinárna (Statistics Canada, 2022).

Komplikáciou pri zisťovaní zastúpenia transgender osôb sa môže stať fakt, že mnohí trans ľudia sa k tejto identite nepriznajú. Buď stále žijú verejne vo svojej starej identite, alebo žijú v správnej genderovej identite, ale skrývajú skutočnosť, že sú trans (Teich, 2012). Odhady skutočného zastúpenia transgender ľudí v populácii sa teda líšia, podľa Heumanna sa však pohybujú približne medzi 0,5 až 1,7 % (Medková, 2019). Ak sú tieto odhady správne, žije v Českej republike 50 000 až 170 000 trans osôb. Pre porovnanie počet ľudí s ťažkým zrakovým postihnutím je podľa štatistík v ČR okolo 74 000 (Pavlíček, 2018). Počet trans osôb pritom postupne rastie, pravdepodobne sa však nejedná o skutočný nárast ich zastúpenia v populácii. Predpokladá sa, že príčinou je zvyšujúca sa viditeľnosť, povedomie a akceptácia, vďaka čomu pociťujú väčšiu slobodu žiť otvorene vo svojej pravej identite (Meerwijk a Sevelius, 2017). Pozitívna reprezentácia v médiách, ktorá ukazuje rôzne príbehy trans osôb, je dôležitá, pretože mnohým trans ľuďom pomáha uvedomiť si a pomenovať svoju identitu aj napriek tomu, že ich cesta mohla byť odlišná od tej „typickej“. Pre väčšinu spoločnosti je zase mediálne zobrazenie trans ľudí častokrát ich jediným zdrojom informácií, podľa ktorých si následne utvárajú názory, pretože osobne žiadnu transgender osobu nepoznajú. Nárast viditeľnosti však môže transgender ľudí aj ohrozovať, stúpa totiž aj ich negatívne prezentovanie médiami, zdieľanie nepresných informácií a stereotypizácia (Carlozzi a Choate, 2018; Krieger, 2017). Pričom práve nedostatočné povedomie o tejto tematike posilňuje v ľuďoch nepochopenie, ktoré môže vyústiť v predsudky a diskrimináciu (Norman, 2017). Aj napriek náznakom pokroku sa tak objavujú správy o rastúcom násilí páchanom na transgender ľuďoch, najmä ženách, ktoré indikujú stále prítomnú nenávisť voči trans osobám (Schiappa, 2021). Okrem toho transgender osoby čelia v spoločnosti častému porušovaniu svojich základných práv (Agentura Európskej únie pro základní práva, 2014). Transgender ľudia tak sú naďalej skupinou, ktorá je sociálne vylučovaná, stále nemajú plnú slobodu byť v spoločnosti sami sebou a častokrát sa musia rozhodovať medzi bezpečím a autenticitou. Cítia síce, že chcú byť svojim pravým ja, ale zároveň si sú vedomí nebezpečenstva, ktoré ich po coming oute čaká. Uvedomujú si, že im hrozí nielen fyzické nebezpečenstvo, ale aj emocionálne, strata rodinných väzieb, priateľstiev alebo práce (Krieger, 2017; Divan et. al., 2016). Kvôli pocitu strachu z diskriminácie sa niektoré trans osoby dokonca vyhýbajú určitým miestam a skrývajú svoju genderovú identitu, tieto obavy pritom zažívajú bez ohľadu na to, či už boli osobne diskriminovaní (Agentura Európskej únie pro základní práva, 2014; Bender-Baird, 2011). Nesmieme zabúdať na fakt, že výzvy, ktorým transgender ľudia čelia, sa výrazne líšia aj

vzhľadom na rozdiely v rase, socioekonomickej triede, náboženskej príslušnosti, fyzických postihnutí apod. (Krieger, 2017).

Avšak pre mnohé transgender osoby je autentický život nevyhnutný pre ich zdravie a pohodu bez ohľadu na problémy, diskrimináciu alebo straty, ktoré ich môžu čakať (Carlozzi a Choate, 2018). Konkrétne problémy, ktoré trans osoby zažívajú kvôli svojej genderovej identite, si predstavíme v ďalšej podkapitole.

2.1.1 Diskriminácia transgender osôb

Transgender osoby v ČR sú chránené pred prejavmi diskriminácie antidiskriminačným zákonom. Tento zákon ich tak chráni pred tým, aby s nimi niekto zachádzal menej priaznivo než s ostatnými, a taktiež definuje jednotlivé formy diskriminácie, medzi ktoré patrí nielen priama a nepriama diskriminácia, ale aj obťažovanie. Obťažovaním je myslené také správanie, ktoré zasahuje do dôstojnosti jednotlivca a vytvára ponižujúce, urážlivé alebo zastrášujúce prostredie (Šabatová, 2019). Napriek tomu však až 72 % transgender osôb žijúcich v ČR uviedlo, že niekedy zažili diskrimináciu, šikanu alebo obťažovanie na základe ich genderovej identity (Pavlica et. al., 2019). V americkom celonárodnom výskume o transgender ľuďoch z roku 2015 uviedlo 30 % respondentov, ktorí mali v predchádzajúcom roku prácu, že boli buď prepustení, bolo im odmietnuté povýšenie, alebo zažili obťažovanie či napadnutie na pracovisku v súvislosti s ich genderovou identitou. Nie je preto prekvapivé, že viac ako tri štvrtiny transgender ľudí v zamestnaní podnikli kroky, aby sa vyhli zlému zaobchádzaniu. Tieto osoby svoju identitu buď skrývali, oddaľovali podstúpenie tranzície, alebo podali výpoveď (James et. al., 2016). V školskom prostredí sa stretlo s negatívnym prístupom až 77 % transgender mládeže bez ohľadu na to, či boli otvorene trans, alebo tak boli iba vnímaní. U 17 % sa toto správanie okolia dostalo do takého štádia, že museli školu opustiť (James et al., 2016). Pod diskrimináciou transgender osôb si však nesmieme predstaviť iba tú priamu, ako napríklad prepustenie z práce kvôli genderovej identite, ale aj spomínané obťažovanie a nepriamu diskrimináciu. Transgender osoby každodenne zažívajú v spoločnosti tzv. mikroagresie, ktoré zahŕňajú výroky a správanie založené na negatívnych stereotypoch, naznačovanie, že transgender identita je chorá, hriešna alebo nesprávna, prejavovanie nepríjemných pocitov z prítomnosti trans ľudí a predpokladanie, že všetci transgender ľudia sú rovnakí. Najmä zo začiatku svojej tranzície sa taktiež transgender ľudia dostávajú do situácií, kedy ich ostatní označujú zlým menom alebo zámenami, ktoré nezodpovedajú ich genderovej identite. K tomuto môže dôjsť aj zo zvyku, neúmyselne, od osôb, ktoré ich identitu prijímajú. Avšak v živote trans ľudí nie sú

neobvyklé ani situácie, kedy niekto použije nesprávne označenie genderu agresívne, úmyselne a nepriateľsky. V prípade, že sa tieto situácie dejú opakovane, sa transgender človek môže začať cítiť znehodnotený alebo nepochopený (Krieger, 2017). Nebinárne osoby sa stretávajú ešte so špecifickými mikroagresiami spôsobenými binárnym nastavením spoločnosti. Pre veľa nebinárnych ľudí je mentálne a emocionálne vyčerpávajúce žiť v spoločnosti, ktorá ani len neuznáva existenciu viac ako dvoch genderov. Pociťujú to napríklad pri vyplňovaní formulárov, návšteve šatní alebo verejných záchodov, kde neexistuje iná možnosť než muž a žena. Nielenže sú nebinárne osoby nútené si vybrať z dvoch nesprávnych možností, ale taktiež sa môžu kvôli svojmu vzhľadu na takýchto miestach stretnúť s negatívnymi reakciami. Veľká časť transgender osôb sa všeobecne radšej verejným toaletám vyhýba, než aby zažili potenciálnu diskrimináciu alebo obťažovanie (Gibson a Fernandez, 2018).

Situáciám, ktoré sme vyššie uviedli a ďalším im podobným, môžu trans ľudia čeliť práve v spomínanej škole, práci, na verejných priestranstvách alebo doma. Avšak transgender ľudia žijúci v ČR uvádzajú, že zažili negatívne jednanie najčastejšie (25 % respondentov) práve zo strany pracovníkov v pomáhajúcich profesiách, ako sú doktori, psychológovia alebo sexuológovia (Pavlica et. al., 2019). Konkrétne pracovníkmi v sociálnych službách sa cítilo diskriminovaných 19 % transgender osôb, ktoré sa zapojili do výskumu vykonaného naprieč krajinami EÚ (Agentura Evropské unie pro základní práva, 2014). Tieto služby, ktoré by mali zmierňovať dôsledky transfóbie, rasizmu, chudoby apod., tak naopak ešte častokrát prispievajú k diskriminácii a sociálnym, zdravotným a psychologickým následkom spôsobeným menšinovým stresom. Pričom práve transgender osoby, ktoré patria zároveň do viacerých marginalizovaných skupín, hlásia ešte väčšiu mieru diskriminácie než ostatní (Klein, Mountz a Bartle, 2018). Viaceré výskumy naznačujú, že tematika transgender ľudí vo vzdelávaní v sociálnej práci značne chýba, čo má za následok nedostatočnú informovanosť pracovníkov, v krajom prípade zaujatosť voči týmto osobám (Austin, Craig, a McInroy, 2016).

Vyššie uvedené výskumy nám osvetľujú, ako dôležité môže byť vzdelávanie ohľadom transgender ľudí, a to najmä v rámci pomáhajúcich profesií. Zhľadávame ako významné, aby sa do budúca tieto štatistiky znížili a aby trans osoby dostávali ľudskú a rešpektujúcu starostlivosť. Aj z týchto dôvodov sa ďalej venujeme práve práci s touto špecifickou skupinou.

2.2 Ako pracovať s transgender osobami

Všetkým osobám, s ktorými pracujeme, by mala byť poskytnutá rovnaká úcta, avšak ako zisťujeme, nie vždy tomu tak skutočne je (Shelton a Mallon, 2021). Preto sme sa v tejto podkapitole rozhodli v krátkosti predstaviť obecné princípy práce s trans ľuďmi. Základom pre kompetentnejšiu a efektívnejšiu prácu s transgender ľuďmi sú znalosti a povedomie o tejto tematike, a to pri najlepšom od samotných trans ľudí (Shelton a Mallon, 2021). Poznatky, ktoré majú o svojich životoch a o svojom tele, sú silným a napriek tomu nedostatočne využívaným zdrojom pre rozvoj praktických poznatkov, ktoré sú k dispozícii ostatným členom komunity, širokej verejnosti a odborníkom (Mallon, 2017). Dôležitou zložkou týchto znalostí je aj orientácia v súčasnej situácii týkajúcej sa napr. legislatívy, diskriminácie alebo prístupu k zdravotnej starostlivosti, ktoré ovplyvňujú životy transgender ľudí. Vďaka potrebnému vzdelaniu budú pracovníci schopní lepšie vnímať rôznorodosť tejto skupiny bez zbytočnej potreby generalizovať. V tomto ohľade je takisto významné uvedomovať si a akceptovať, že nie každá osoba sa identifikuje pomocou binárneho systému. Pracovníci by vždy mali rešpektovať genderovú identitu jednotlivcov a tým pádom používať ich preferované zámená, mená a oslovenie. V prípade potreby je vhodné sa priamo spýtať na to, ako sa osoba identifikuje a ako chce byť oslovaná. Tento krok môže pomôcť naznačiť, že pracovník rešpektuje rozličné genderové identity (Jones, 2019) Ak nie sú pracovníci dostatočne vyškolení a vzdelaní v týchto oblastiach, potom nemôžu adekvátne reagovať na potreby trans osôb. Práve rozvoj spomínaných kompetencií je tak kľúčový pre vytvorenie pozitívneho prostredia pre prácu s touto cieľovou skupinou (Fisher a Komosa-Hawkins, 2013).

Pár bodov ešte spomenieme konkrétne k práci s trans deťmi a mládežou. Práca v tomto kontexte častokrát zahŕňa taktiež spoluprácu s rodičmi alebo opatrovníkmi trans osoby (Mallon, 2017). Problémom býva najmä v tom, že mnohé rodiny jednoducho nemajú dostatok informácií o transgender identite, niekedy tak stačí poskytnúť potrebné informácie a prípadne ich odkázať na špecifické organizácie venujúce sa tejto tematike (Fisher a Komosa-Hawkins, 2013). Je však veľmi dôležité, aby pracovníci nezverejňovali genderovú identitu dieťaťa a jeho rodinným príslušníkom bez jeho súhlasu. Trans mladiství sa rozhodnú svoju genderovú identitu oznámiť rôznym ľuďom v rôznom čase, takže to, že niekomu oznámia svoju identitu neznamená, že tak urobili so všetkými. Ak sa o ich identite dozvie niekto skôr, než plánovali, môžu veľmi trpieť (Mallon, 2017).

2.3 Organizácie venujúce sa transgender ľuďom

Ako sme už spomínali v predchádzajúcej podkapitole, pri práci s transgender osobami je významné mať k dispozícii aktuálne informácie a takisto kontakty na rôzne organizácie, ktoré môžeme v prípade potreby poskytnúť či už trans osobám alebo ich blízkym.

Ako prvú uvedieme organizáciu Trans*parent, z.s., ktorá *„usiluje o presadzovanie práv a pozitívnych spoločenských zmien v prospech transgender, nebinárnych a intersex osôb. Združenie bolo založené v Prahe na jar 2015 kvôli potrebe vzájomného zdieľania informácií a skúseností a zmeny politiky v oblasti rovnosti transgender osôb. Trans*parent sa tak snaží presadzovať pochopenie a prijatie trans, nebinárnych a intersex osôb ako na spoločenskej, tak na legislatívnej úrovni.“* (Transparent, 2023b). Na stránkach majú veľa dôležitých a aktuálnych informácií či už pre trans ľudí alebo cis ľudí. V rámci svojej činnosti taktiež uskutočňujú užitočné workshopy pre odbornú verejnosť na tematiku práce s transgender osobami (v pomáhajúcich profesiách, školstvo atď.) alebo podporné skupiny pre trans osoby, rodičov alebo partnerov trans osôb.

Ďalšou internetovou stránkou, na ktorú sa môžu obrátiť nielen trans ľudia, ale taktiež ktokoľvek, kto by sa chcel o tejto téme dozvedieť niečo viac je S barvou ven. Realizujú rôzne akcie, podporné skupiny, školenia a poskytujú online poradňu. *„Web sbarvouven.cz je snadnou cestou, jak poskytnout všem zájemcům bez rozdílu informace o coming outu a přímo je spojit s těmi, s nimiž si chtějí popovídat. Nabízíme bezpečné a vstřícné prostředí – především ti, kdo váhají.“* (S barvou ven).

Ako poslednú uvádzame organizáciu Queer & Trans Youth CZ, ktorá uskutočňuje stretnutia a akcie rôzneho druhu. Veľkou výhodou je, že sa stretnutia konajú vo viacerých mestách ČR a trans mládež z rôznych oblastí tak má lepšiu šancu sa na nich dostať. Pre tých, ktorí sa aj napriek tomu nemôžu dostaviť majú však stále možnosť zapojiť sa do online stretnutí. *„Naším poslaním je vytvářet inkluzivní, bezpečnou komunitu queer mládeže, zvyšovat vědomí o právech LGBTQI+ mládeže, společně nacházet sílu, bavít se a vyprávět světu naše příběhy.“* (Queer & Trans Youth CZ).

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

3 METODOLÓGIA VÝSKUMU

S narastajúcim zastúpením trans ľudí v spoločnosti a takisto rastúcou antitrans rétorikou považujeme za významné venovať tejto tematike zvýšenú pozornosť. Aj napriek jej aktuálnosti je však doposiaľ pomerne zanedbávaná a nedostatočne pokrytá, a to najmä v českom odbornom prostredí, kde väčšina kníh venujúcich sa trans ľuďom je minimálne 10 rokov stará. Čo pri téme, ktorá sa tak rýchlo a neustále vyvíja, spôsobuje, že informácie v nich sú častokrát už príliš zastaralé. Realita rozmanitosti trans identít a ich skúseností tým pádom nie je adekvátne reflektovaná či už v odbornom prostredí alebo v širokej spoločnosti. Média a politici začínajú o trans ľuďoch hovoriť častejšie, avšak väčšinou prezentujú práve mylné informácie a takisto majú tendenciu skúsenosti trans ľudí príliš zovšeobecňovať. Organizácia Transparent preto pripomína, že by sa k tematike trans ľudí mali vyjadrovať aj oni samotní (Transparent, z.s., 2020-23a). Náš výskum sme tak zamerali na odhalenie jednotlivých aspektov života trans ľudí ich vlastnými očami.

3.1 Výskumný problém

„Formulování výzkumného problému znamená jasně pojmenovat, čemu se bude výzkum věnovat.“ (Švaříček a Šedřová, 2010). Naším výskumným problémom je porozumenie žitej skúsenosti trans ľudí. Snahou je pritom priblížiť, aké skúsenosti trans ľudia v súvislosti s ich identitou majú a akým spôsobom ich vnímajú. Pozornosť bude zároveň venovaná tomu, ako je toto vnímanie a prežívanie ovplyvnené spoločnosťou a ich blízkym okolím.

3.2 Dizajn výskumu

Za účelom získať osobný pohľad trans ľudí na ich jedinečné skúsenosti sme sa rozhodli realizovať kvalitatívne výskumné šetrenie. Tento prístup sme zvolili práve z toho dôvodu, že nám umožní lepšie preniknúť do hĺbky tejto tematiky. V našej práci sa zblízka zameriavame na osobný život trans ľudí, pričom niektoré okolnosti spojené s ich genderovou identitou môžu byť pomerne bolestivé. Aj preto je dôležitý osobnejší a citlivejší prístup, ktorý práve kvalitatívny výskum poskytuje. Keďže sa konkrétne sústreďujeme na skúsenosti trans osôb a význam, ktorý im prisudzujú, rozhodli sme sa v rámci nášho výskumu využiť interpretatívnu fenomenologickú analýzu (IPA). Pri práci s IPA je zároveň niekoľko špecifik, ktoré sa odporúča dodržať, ako napríklad voľba výskumného nástroja alebo formulácia výskumných otázok, podľa ktorých sme sa riadili.

3.3 Výskumné ciele a výskumné otázky

Z vyššie spomínaných dôvodov je hlavným cieľom nášho výskumu odkrytie skúseností transgender ľudí s ich genderovou identitou, pričom sa najmä sústredíme na ich osobné vnímanie svojej cesty spojenej s genderovou identitou od uvedomenia si svojej identity, cez coming out, až po tranzíciu a život po jej začatí. Zároveň sa zameriame aj na skúsenosti, ktoré zažili v súvislosti s prístupom spoločnosti a ich okolia k tejto skutočnosti. A v neposlednom rade sa pokúsime porozumieť, aký význam tomuto trans ľudia prisudzujú. V rámci IPA by mala byť výskumná otázka zameraná na vnímanie či prežívanie jedinca alebo skupiny určitej situácie, ktorú zažívajú (Smith, Flowers a Larkin, 2009). Na základe toho sme vytvorili naše nasledujúce výskumné otázky.

HVO: Ako trans osoby prežívajú svoju genderovú identitu?

Popri hlavnej otázke sme taktiež vymedzili 3 čiastkové otázky, vďaka ktorým sú priblížené oblasti, na ktoré sa vo výskume chceme sústrediť.

Čiastkové otázky:

VO1: Ako vníma trans človek svoju cestu spojenú s genderovou identitou?

VO2: Aké majú trans ľudia skúsenosti s prístupom iných ľudí k ich genderovej identite?

VO3: Aký význam pripisujú trans ľudia názorom spoločnosti a okolia k ich genderovej identite?

3.4 Výskumný súbor

V rámci našej práce sme výskumný súbor zvolili na základe zámerného výberu, keďže bolo potrebné, aby spĺňali nami stanovené kritériá. Zvolená metóda je typická pre kvalitatívny výskum a jedná sa o postup, kedy cielene vyhľadávame účastníkov podľa ich určitých vlastností (Miovský, 2006). Kritériá, ktoré boli pre náš výskum zásadné, boli transgender identita jedinca a započatie tranzície. Kritérium tranzície v tomto prípade zaručuje, že osoby v okolí našich účastníkov sú oboznámené s ich identitou. Bez tohto kritéria by sme nemohli dostatočne porozumieť, aké majú trans osoby skúsenosti s prístupom svojho okolia alebo spoločnosti a taktiež by nebolo jasné, aký tomu prisudzujú význam. Ďalšie kritériá (napr. vek alebo doba podstupovania tranzície) sme neurčili z dôvodu, že trans osoby, ktoré tranzíciou prechádzajú, už tak predstavujú úzku skupinu ľudí. Po stanovení potrebných charakteristík sme do facebookovej skupiny určenej pre trans ľudí pridali príspevok, v

ktorom sme v krátkosti predstavili náš výskum a spomínané kritériá výberu. Na záver príspevku sme uviedli kontaktné informácie, kde nás mohli relevantné osoby osloviť pri záujme o účasť. So záujmom o zapojenie sa do výskumu sa nám ozvali 4 trans osoby, z toho sa jednalo o 2 trans ženy a 2 nebinárne osoby. Z dôvodu, že sa nám neozvali žiadny trans muži, sme následne použili taktiež metódu snowball. Týmto spôsobom sme získali kontakt na dvoch trans mužov, ktorí s účasťou súhlasili. Náš výskumný súbor je tým pádom genderovo heterogénny a vek účastníkov sa pohybuje na rozmedzí 19-31 rokov.

V krátkosti a s použitím pseudonymov môžeme predstaviť našich účastníkov nasledovne:

- Účastníčka č. 1 je študentkou vysokej školy a v dobe rozhovoru má 21 rokov. Lucia sa identifikuje ako žena, pričom vo svojej správnej genderovej roli žije približne pol roka. Do tej doby sa snažila otázkam o svojom genderu unikať, aj napriek tomu, že už od detstva pociťovala voči sebe silnú nenávisť.
- Účastníčka č. 2 Diana má v dobe rozhovoru 24 rokov a je nezamestnaná. Dva roky sa identifikuje ako transfemínna nebinárna osoba, avšak svoju identitu v sebe rieši už približne od dvanástich rokov.
- Účastníčka č. 3 sa identifikuje ako žena. Nina začala svoju identitu riešiť aktívne približne pred 3 rokmi. Myšlienky týkajúce sa túžby byť ženou mávala asi od 11 rokov. V dobe rozhovoru má 27 rokov a je zamestnaná.
- Účastník č. 4 má 19 rokov a je študentom strednej školy. Tomáš sa identifikuje ako muž a túto skutočnosť si uvedomil pred 4 rokmi. Do tej doby si už od základnej školy myslel, že je nebinárny.
- Účastník č. 5 Michal študuje na vysokej škole a v období rozhovoru je jeho vek 21 rokov. Identifikuje sa ako muž a otvorene tak žije asi 3 roky. Že je muž, si bol vedomý približne už od 14 rokov, avšak po coming oute rodičom bol nútený tento fakt tajiť.
- Účastník č. 6 Ari sa identifikuje ako nebinárna osoba, pričom v písanej forme používa koncovku -x. V dobe rozhovoru má 31 rokov a je zamestnanx. Svoju nebinárnu identitu objavilx v roku 2020, genderovú nonkonformitu však riešilx už od 13 rokov.

Chceme upozorniť, že približné doby uvedomenia apod., sú spomínané iba orientačne. Jedná sa o momenty, ktoré slúžia ako krátke zhrnutie inak veľmi komplexných a individuálnych skúsenosti s uvedomovaním si svojej genderovej identity.

3.5 Výskumný nástroj

Zber dát prebiehal pomocou pološtruktúrovaného rozhovoru, ktorý sa vyznačuje tým, že si výskumník pripraví súbor otázok. Výhodou je fakt, že je tu možnosť sa v prípade potreby počas rozhovoru spýtať aj doplnujúce dotazy (Reichel, 2009). Pološtruktúrovaný rozhovor bol zvolený z dôvodu, že cieľom tejto metódy je získať detailné a komplexné informácie o študovanom jave, v našom prípade o skúsenostiach trans ľudí. Takto bohaté dáta môžeme zozbierať práve vďaka možnosti dopytovania sa na neočakávané obraty, ktoré bývajú pri práci s IPA veľmi dôležité (Švaříček a Šedřová, 2010; Smith, Flowers a Larkin, 2009). V rámci prípravy sme vytvorili zoznam 8 otázok do rozhovoru, ktoré vychádzali zo stanovených výskumných otázok. K väčšine hlavných otázok sme uviedli aj pár dodatočných, pre prípad, že by účastníci neporozumeli otázke, alebo potrebovali upresnenie. Súbor otázok je teda zameraný na 3 skúmané oblasti zrkadliac výskumné otázky. Prvá oblasť sa týka vlastného vnímania svojej identity a cesty k dosiahnutiu svojho správneho genderu. Druhá oblasť otázok je zameraná na skúsenosti, ktoré trans ľudia zažívajú v súvislosti s tým, ako ich okolie a všeobecne spoločnosť pristupujú k ich genderovej identite. Poslednú tretinu tvoria otázky, ktoré nám pomôžu bližšie nahliadnuť na to, akým spôsobom trans ľudia tieto postoje vnímajú. Vo väčšine rozhovorov skutočne došlo k spomínaným obratom a možnosť dopytania sa bola pre náš výskum veľmi prospešná.

Účastníci si mohli vybrať, či sa chcú stretnúť osobne, prípadne kde, alebo či sa spojíme v online priestore. Polovica účastníkov zvolila možnosť online hovoru a s ďalšími 3 sme sa stretli v kaviarňach, ktoré si zvolili. Uskutočnené rozhovory trvali v priemere približne 1 a pol hodinu, čo po ich transkripcii predstavovalo približne 70 strán textu. Zber dát bol taktiež realizovaný v rámci etického kódexu, kedy sme nielen zaručili našim účastníkom anonymitu, ale taktiež sme ich pred začatím požiadali o informovaný súhlas s účasťou na výskume a s nahrávaním nášho rozhovoru na diktafón pre účely transkripcie. Súhlas bol udelený ústne a nahraný na diktafón, pričom každý účastník poskytol svoj súhlas. Taktiež pred zahájením rozhovoru boli účastníci oboznámení so zameraním výskumu, približnými okruhmi otázok a dostali priestor na prípadné otázky. V neposlednom rade, z dôvodu, že sa

jedná o citlivú tému, sme účastníkom zdôraznili, že ak im akákoľvek otázka bude nepríjemná, tak na ňu nemusia odpovedať.

4 ANALÝZA A INTERPRETÁCIA DÁT

Ako sme spomínali vyššie, pri analýze dát sme sa rozhodli pracovať s interpretatívnou fenomenologickou analýzou. IPA je zvyčajne využívaná v prípadoch, kedy je predmetom výskumu neobvyklá skupina, akou práve trans ľudia sú. Cieľom analýzy v IPA je formulovanie tém, ktoré zachytávajú esenciu fenoménu, ktorý je predmetom výskumu, v našom prípade tým budú skúsenosti trans ľudí (Smith, Flowers a Larkin, 2009).

Analýzu dát sme vykonávali podľa obecného analytického postupu IPA, ktorý je nasledovný:

1. Čítanie a opakované čítanie,
2. Počiatočné poznámky a komentáre,
3. Rozvíjanie vznikajúcich tém,
4. Hľadanie súvislostí naprieč témami,
5. Analýza ďalšieho prípadu,
6. Hľadanie vzorcov naprieč prípadmi (Smith, Flowers a Larkin, 2009).

Po dokončení všetkých krokov sme vytvorili zoznam hlavných tém a podtém, ktoré osvetľujú skúsenosti našich účastníkov. Jednotlivé témy sme nasledovne pre lepšiu orientáciu názorne zaznačili do tabuľky uvedenej nižšie. Avšak aj napriek tomuto jasnému rozdeleniu sú jednotlivé témy a podtémy vzájomne prepojené, majú medzi sebou významné vzťahy a dopĺňujú sa. To rovnaké platí aj o vzťahoch naprieč tematickými okruhmi. Transgender osoby, ako účastníci v spoločnosti, sa nikdy nevyhnú dopadom svojho okolia na 100 % a vždy bude ich vnímanie do určitej miery týmto ovplyvnené. Rozdiely medzi týmito dvoma pohľadmi na svoju transgender identitu však boli značne cítiť takmer v každom aspekte, o ktorom naši účastníci hovorili a z toho dôvodu sme sa rozhodli ich takto odlíšiť.

Tabuľka 1 Tematické okruhy, hlavné témy a podtémy

Tematické okruhy	Hlavné témy	Podtémy
	Nepoznané	Zviazané slová

Osobné vnímanie a prežívanie trans identity		Nedostatok povedomia
	Objavenie samého seba	Oslobodenie
		Prispôsobenie sa správnej identite
Vplyv okolia na prežívanie trans identity	Túžba po jednoduchšom živote	Náročnosť trans identity
		Vtieravé myšlienky
	Význam podpory	Strach
		Záchranná sieť
		Skúsenosti komunity
	Odkázanosť na nefunkčné systémy	Nedôvera v štát
		Ne/kvalita zdravotnej starostlivosti

4.1 Nepoznané

Prvá téma nesie názov Nepoznané, čo opisuje obdobie života našich účastníkov, kedy ešte nedokázali pomenovať, čo zažívajú. Svoju identitu si účastníci častokrát do istej miery uvedomovali už od detstva. Opisujú spomienky na momenty z týchto dôb, kedy sa cítili, že niečo je inak, že sa cítia neprijemne. Keďže ešte v tej dobe nemali o trans ľudí povedomie, chýbali im slová na vysvetlenie svojej situácie. Netušili, prečo sa tak cítia, ani ako sa s tými pocitmi vysporiadať. Bližšie sa týmto situáciám budeme venovať v podtémach Zviazané slová a Nedostatok povedomia.

4.1.1 Zviazané slová

Názov podtémy výstižne popisuje životné obdobie, kedy účastníci trpeli, alebo boli zmätení ohľadom svojej genderovej identity, ale neboli schopní pomenovať, čo cítia. Až teraz, keď už si sú svojej identity vedomí a pozerajú sa späť na svoje staré ja, vidia a rozumejú, že to, čo cítili, sa týkalo práve genderu. Pravdepodobne z tohto dôvodu veľa účastníkov rozdeľuje

uvedomenie si svojej identity na 2 kategórie: „uvedomenie si, že je niečo inak“ a „uvedomenie si, že som trans“. *„Asi skôr tých dvanásť rokov, že vtedy som si to nejak začala uvedomovať, ale nedošlo mi to, že som trans.“* (D41) Z dôvodu, že nemali slová na pochopenie svojej situácie, sa častokrát cítili, že neexistuje žiadne riešenie, žiadne východisko. Netušili, že sa s ich pocitmi dá spraviť niečo, čo by im pomohlo. Účastníci popisujú napr., že si zúfalo priali, aby sa jedného dňa jednoducho prebudili ako správny gender, alebo že si mysleli, že tieto negatívne pocity sú normálne. *„Prostě jsem myslela, že to je normální... netušila jsem, že bych mohla být šťastnější jako žena, já jsem prostě jenom nesnášela sama sebe, tam nebylo to uvědomění.“* (L29) Pre niektorých účastníkov bolo toto obdobie tak náročné, že im to spôsobovalo komplikácie v živote, ako napríklad nemožnosť sústrediť sa, vyhýbanie sa socializovaniu, alebo mali takú potrebu utiecť od reality, že si skoro nič z minulosti nepamätajú.

4.1.2 Nedostatok povedomia

Z rozhovorov vyplýva, že účastníci vnímali svoju genderovú identitu dávno predtým, než vôbec tušili, že existuje niečo ako transgender ľudia. Nielenže si uvedomovali, že je niečo inak, ale taktiež sa kvôli tomu trápili. *„Tož, bylo to takový smutný, že se to prostě nedaří změnit a že tam prostě jsem neviděla tu možnost tý tranzice. Jako té přeměny vůbec. Protože jsem se s tím vůbec neseťkala nějak.“* (N26) Práve nedostatok informácií a povedomia vnímajú ako faktor, ktorý im negatívne ovplyvnil život. Účastníci častokrát vyjadrujú ľútosť, že neobjavili ten kus skladanky, ktorý by im pomohol pomenovať svoju identitu, skôr. Získanie informácií by im pravdepodobne pomohlo vyhnúť sa zbytočnému trápeniu, pretože by rozumeli svojim pocitom, mohli by to začať riešiť a vedeli by, že v tom nie sú sami. Z dôvodu, že nevedeli, že existuje niečo ako trans identita, si mysleli, že je s nimi niečo zle, že je to niečo, čo musia utlačiť, poraziť, ignorovať. *„...nějaké chvíle jsem měl třeba i sebenenávisť vůči něčemu, co mi přišlo jako feminní, nebo že bych se mohl cítit nějakým způsobem jako žena...ted' zpětně vidím, že vlastně to bylo zbytečný a bolestný, úplně zbytečně.“* (A228) Niektorí účastníci taktiež vnímajú dôležitosť v tom, že by vďaka povedomiu prípadne mohli predísť ireverzibilným zmenám spôsobeným nesprávnou pubertou. Práve vytvorenie týchto sekundárnych pohlavných charakteristík im v budúcnosti môže komplikovať proces tranzície, kedy budú musieť vynaložiť značne viac úsilia napr. kvôli odstraňovaniu ochlpenia. Čo sa týka informovanosti, je však potrebné podotknúť, že ako významné považujú, aby nebola príliš stereotypizujúca a aby naopak bola reprezentovaná rozdielnosť jednotlivých ciest a skúseností. Ak je spoločnosti prezentovaný

iba jeden „ukázkový“ príbeh toho, ako vyzerá život trans osôb, znamená to, že sa v ňom nie všetci nájdu. Viacerí účastníci počas rozhovoru zdôraznili, že sa ich príbeh vymyká z typickej predstavy o trans ľuďoch. Aj toto malo vplyv na ich uvedomenie, keďže svoju identitu kvôli tomu spochybňovali.

4.2 Objavenie samého seba

Z výpovedí účastníkov jasne vyplýva, že transgender identita pre nich nepredstavuje iba utrpenie a nešťastie, ako to môže byť častokrát spoločnosťou vnímané. Počas cesty nachádzania svojho skutočného ja zažívajú taktiež momenty plné nadšenia, eufórie a úľavy. Či už pri uvedomení si svojej genderovej identity, ktorá im do toho momentu nedávala zmysel alebo pri upravení svojho vzhl'adu, aby bol konečne v súlade s ich individuálnymi potrebami.

4.2.1 Oslobodenie

Keď účastníci rozprávali o svojich pocitoch týkajúcich sa ich uvedomenia alebo coming outov, nešlo si nevšimnúť rozdiel medzi tým, ako to vnímali sami v sebe a ako sa tieto pocity zmenili, keď zvažili svoje okolie a možné následky. V tejto podtému sa samozrejme budeme venovať prvej možnosti. Samotné uvedomenie si svojej identity účastníci opisujú ako „zapadnutí koleček“ (A36), kedy im ich život konečne začal dávať zmysel alebo „ako keby zo mňa opadlo niečo také, čo ma furt utláčalo“. (D55) Niektorí spomínajú, že to pre nich boli chvíle, kedy im došlo, že existujú kroky, ktoré môžu podstúpiť, aby sa cítili lepšie a mohli byť skutočne sami sebou. Samozrejme medzi uvedomením a podstúpením týchto krokov bol určitý čas, ale uvideli aspoň nádej, že môžu žiť život, ktorý ich naplňa, v ktorom sú šťastní a v ktorom nebudú musieť všetku svoju energiu venovať snahe o únik preč od reality. Zároveň v tomto období získali akúsi kontrolu nad svojím životom, porozumeli svojim pocitom, zistili, že v tom nie sú sami, že nie sú pokazení. Nemuseli naďalej bádať, prečo sa cítia tak nepríjemne, oslobodilo ich to. „*Tak to pro mě bylo... takové to... heureka moment.*“ (L122) Po určitom čase sa účastníci nakoniec rozhodli svoju identitu aj oznámiť svojmu okoliu, aby skutočne mohli začať žiť otvorene a nemuseli sa skrývať. Pocity našich účastníkov z coming outu sú síce do značnej miery ovplyvnené strachom z prijatia apod., avšak aj pri tejto udalosti sa dalo vypichnúť, ako to vnímali oni sami. Poznanie svojej identity, ale zároveň jej tajenie a nemožnosť prispôbiť sa jej, bolo pre účastníkov veľmi náročné, coming out pre nich preto často znamenal určitú úľavu, oslobodenie. „*Jako do jisté míry to bylo osvobození, že už se na nic, před nima nemusím na nic hrát a že se s nima reálně*

můžu začít bavit.“ (M96) Opisujú to tak, že jednoducho mali niečo na hrudi, vedeli, že to raz musí prísť a až to prišlo, tak to síce spravilo v ich životoch zmeny, ale v prvom rade to konečne mali z krku a podstúpili ten prvý krok. A vďaka tomu prvému kroku mohli postupne pokračovať na svojej ceste, a to aj napriek prípadným negatívnym reakciám. Coming out bol pre účastníkov významný aj v prípadoch, kedy na svojom zovňajšku ešte skoro nič nezmenili, alebo ani neplánujú zmeniť, opisujú, že sa už len vďaka nemu cítili otvorenejší a že sa nemusia hrať na niekoho, kým nie sú. *„Je nejlepší být upřímný, a hlavně k sobě, ale nejenom k sobě. A žít plně tak, jak člověk cítí.*“ (A168)

4.2.2 Prispôsobenie sa správnej identite

Kroky, ktoré účastníci podstupujú v rámci svojej tranzície, sú veľmi individuálne. Nutné je taktiež poznamenať, že naši účastníci sa nachádzajú v rôznych fázach tranzície, od sociálnej po úradnú. Túto podtému sme sa rozhodli vložiť do tohto okruhu, pretože z výpovedí našich účastníkov zisťujeme, že zmeny vo väčšine prípadov podstupujú práve kvôli vlastným potrebám a to v takom rozmedzí, ako sami uznajú za vhodné. *„...každý člověk od toho chce něco jinýho. A opět zopakuju tu pointu, že my to děláme pro sebe. My se, já se (smiech), já se nesnažím zalíbit se mužům.*“ (L445) Prispôsobenie svojho vzhľadu alebo hlasu, aby boli v súlade s genderovou identitou, je pre viacerých účastníkov pomerne dôležité. Samozrejme veľkú rolu hrá aj dôvod, že chcú byť okolím vnímaní ako správny gender a nemusieť zažívať misgendering (označenie osoby zlými zámenami alebo genderovanými slovami). Avšak nie je to len o vonkajšej validácii. To nám dokazujú napríklad príbehy účastníkov, ktorí opisujú, ako si svoj vzhľad upravovali aspoň tajne, kým ešte nemali príležitosť takto konať otvorene. Alebo jednoducho fakt, že účastníci môžu pociťovať ohľadom týchto zmien silné pocity či už dysfórie alebo naopak eufórie, aj keď sú osamote. Dysfória je pociťovanie určitého utrpenia kvôli nesúladu fyzických rysov s genderovou identitou. *„...já jsem silně dysforický, prostě bez tohodle [binder na stákovanie hrude] nikam nechodím, maximálně když jdu spát si to sundám, ale jinak to mám furt na sobě.*“ (T283) Genderová eufória je opakom, kedy sa jedná o pocity nadšenia. *„...když jsem si oblíkla šaty, tak mě to tak hrozně jako nadchlo, to je tak triviální a přitom mi to dělá takovou radost.*“ (L264) Pocity, ktoré naši účastníci spomínajú, sú tak silné a špecifické ich skúsenostiam, že ich môžeme len ťažko pochopiť, ak nie sme trans človekom. Keďže na rozdiel od našich účastníkov sme o svojej genderovej identite nepochybovali, vždy sme mohli vystupovať vo svojej správnej roli a taktiež sme tak boli vnímaní ostatnými. Účastníci taktiež často cítili potrebu pripomenúť fakt, že každý človek je jedinečný, má iné potreby, to sa aj odrážalo v rozdielnosti ich príbehov alebo

priebehu podstupovania tranzície. Aj napriek určitej predstave spoločnosti o tom, čo by trans ľudia mali robiť, alebo ako by mali vyzerat', tak naši účastníci ukazujú, že tranzíciou sa nesnažia prispôbiť sa očakávaniam spoločnosti, ale svojmu pravému ja.

4.3 Túžba po jednoduchšom živote

Presúvame sa na témy, ktoré sa už bližšie venujú aj tomu, ako naši účastníci vnímajú a prežívajú svoju genderovú identitu s vplyvom okolitého prostredia. Zistili sme síce, že účastníci nachádzajú na svojej ceste rôzne pozitíva, avšak aj napriek tomu sa zhodujú, že byť trans človekom v tejto spoločnosti je zložité. Hovoria o nespravodlivom a nenávisťnom prístupe, ktorý zažívajú a o rôznych prekážkach, ktoré musia prekonať. Taktiež v rozhovoroch pozorujeme, že genderová identita účastníkov je niečo, čo im je často pripomínané, čo zohľadňujú pri svojich rozhodnutiach a nad čím budú pravdepodobne navždy do istej miery premýšľať.

4.3.1 Náročnosť identity

Účastníci v rozhovoroch zdôrazňujú náročnosť života ako trans osoba a pripomínajú, že genderová identita nie je voľba. Pričom niektorí aj priamo vyjadrili názor, že by boli radšej, keby trans neboli, aby mohli žiť jednoduchší život. „*Ty cesty prostě jsou náročné a nikdo si to nevybere jenom z rozmaru.*“ (A283) Najmä zo začiatku svojej cesty často zažívajú nepríjemné interakcie, kedy ich iní ľudia misgenderujú, alebo používajú ich deadname (staré meno, ktoré nie je v súlade s ich genderovou identitou). Takéto situácie im dokážu ublížiť a to najmä keď tak niekto koná z nenávisťi, snažiac sa diskreditovať ich identitu. V rozhovor taktiež účastníci často spomínajú situácie, kedy mali ľudia buď nevhodné poznámky týkajúce sa ich genderu, alebo sa ich pýtali na intímne otázky. „*Prostě: ‚A co máš teda mezi nohama? A už to máš i dole přešitý, jo?‘. To není v pořádku se ptát. Tomu člověku do toho nic není.*“ (L906) Tomáš v škole zažíval šikanu v podobnej forme: „*Takhle mně nadávali zepár spolužáků, že: ‚Hej, ty nejsi kluk, nemáš ani vousy, nemáš nic, nemáš ani penis.‘, a podobně.*“ (T370) Takéto situácie pritom účastníci zažívajú ako s osobami v blízkom okolí, tak aj od cudzích ľudí. S nepríjemnými pohľadmi, pokrikovaním alebo obťažovaním sa tak stretávajú aj na ulici alebo vo verejnej doprave. Čo sa týka medziľudských vzťahov, vo výpovediach dokonca zaznievajú aj prípady, kedy v dôsledku genderovej identity účastníkov došlo až k narušeniu alebo ukončeniu vzťahov či už kamarátskych, rodinných alebo partnerských. Naši účastníci sa tak museli naučiť, ako sa v týchto zmenách orientovať a vysporiadať sa s nimi. Všimame si, že si na obranu vybuodovali určitý štít. Opisujú, že

častokrát boli už pred coming outom pripravení alebo zmierení s tým, že daná osoba nemusí prijať ich genderovú identitu. Zhodujú sa takisto v tom, že v prípade, ak niekto zareaguje na ich identitu skutočne negatívne a nie je ochotný to zmeniť, tak im je jedno, že stratia s týmto človekom kontakt. „...dedo je taký, že: *„Ja som ťa doteraz volal deadname, tak ťa budem vždy volať deadname. ‘. Hovorím, tak ja sa tu akože už neukážem, môžeš zabudnúť, takže asi tak.*“ (D147)

4.3.2 Vtieravé myšlienky

Genderová identita našich účastníkov je niečo nad čím musia pomerne často rozmýšľať, a to z viacerých dôvodov. Zo začiatku ich cesty najmä kvôli určitým počiatočným pochybám alebo z dôvodu, že je ich gender spochybňovaný ostatnými. Práve v období, kedy napríklad nepodstupujú hormonálnu terapiu, alebo ešte nenastali značné rozdiely, zažívajú rôzne dilemy. Opisujú situácie, kedy nevedeli, či na verejných záchodoch majú ísť na pánsky alebo dámsky alebo interakcie s ľuďmi, ktorí ich napr. na základe ich hlasu misgenderovali. V takýchto a podobných situáciách účastníci vyjadrili, že pociťujú značný strach z potenciálneho konfliktu. Uvedomujú si, že im hrozí nebezpečenstvo, ktoré môže prísť v podstate kedykoľvek. „*Pokřikujou na mě na ulici, byla jsem napadená, a to jsou věci, který člověk, bohužel, v naší společnosti musí očekávat.*“ (L490) Aj kvôli týmto obavám často zvažujú, ako sa zachovať, aby boli v bezpečí. „...*zatím není moc odvahy. Někdy mám i nejistotu, jestli třeba zajít na ženský nebo pánský záchody, takže hodně to řeším podle toho, jaký mám outfit a tak.*“ (N89) V pracovnom alebo školskom prostredí zase opisujú, že buď zažívajú misgenderovanie kvôli neaktuálnosti ich dokumentov, alebo aspoň musia vynaložiť úsilie, aby oznámili svojim vyučujúcim, ako ich majú osloviť. Naši účastníci nad svojou identitou však neuvažujú iba na začiatkoch svojich ciest, do istej miery to pokračuje aj v prípadoch, kedy nie sú ostatnými vnímaní ako trans osoby. Rozmýšľajú vtedy napríklad, či urobiť niekomu spätný coming out. Pričom sa jedná o osobnú informáciu a zvažujú preto, komu ju poskytnúť. „*Ale teď, jak to dělám zpětně...pro mě je to jako kdyby důvěrná informace, ale když člověku věřím.*“ (M75)

4.4 Význam podpory

Ďalšia téma sa venuje podpore od okolia, ktorá značne ovplyvňuje životy našich účastníkov. S podporou je spojený coming out, pred ktorým účastníci zažívajú značný stres a strach práve kvôli neistote, či ich dané osoby príjmu. V otázke podpory hrajú významnú rolu

rodičia, najmä teda v mladom veku účastníkov. Ako dôležitú vnímajú aj existenciu trans komunit, ich výhodou je fakt, že môžu poskytnúť odskúšané rady.

4.4.1 Strach

Kvôli potrebe podpory a takisto neistote, či sa im dostane, pociťovali účastníci pred vykonaním coming outov úzkostlivé stavy. Presnejšie spomínajú pocity nervozity, stresu, strachu a preplakané noci. *„Šílený úzkosti, dokonce jsem brečel i nějaký noci kvůli tomu, že prostě nedokážu to někomu říct.“* (T100) Toto z veľkej časti ovplyvňoval fakt, že netušili, ako to dopadne, častokrát sa pripravovali aj na najhoršie ako napríklad vydedenie. Z výpovedí zistujeme, že coming outy z tohto dôvodu vopred rôzne plánovali, zháňali rady, alebo sa dokonca ani neodvážili ich vykonať tvárou v tvár. Niektorí účastníci priznávajú, že ich strach bol v niektorých prípadoch odôvodnený, kedy najvýznamnejšie následky pochádzali práve zo strany rodičov. V prípade, že coming out zažili, kým ešte neboli samostatní, negatívne reakcie rodičov značne ovplyvnili ich cesty. Títo účastníci boli zo začiatku svojimi rodičmi donútení svoju identitu tajiť a vystupovať v nesprávnej genderovej roli. *„Já jsem čekal do těch osmnácti, kdy už budu dospělý. A v osmnácti, co mi budou zatrhovat rodiče, jestli půjdu k doktorovi nebo ne.“* (M42) Nie vždy sa však tento strach skutočne naplnil, spomínajú aj veľa situácií, kedy napriek ich očakávaniam to určití ľudia prijali úplne bez problémov. Účastníci však uvádzajú, že aj vo väčšine prípadov, kedy prvotná reakcia bola negatívna, títo ľudia iba potrebovali čas a viac informácií. Zmenu v názore týchto ľudí spôsobil taktiež fakt, že si uvedomili, ako sú naši účastníci vďaka živote vo svojej správnej identite šťastnejší. Avšak táto podtéma sa netýka iba samotných coming outov a strachu z nezískania podpory. Strach je niečo, čo sa premieta v živote našich účastníkov počas celej ich cesty, kedy zažívajú rôzne nepríjemné situácie. Jedná sa aj o strach z nenávisťných interakcií, podstúpenia rôznych lekárskeho zákrokov alebo politického vývoja. O to viac je potrebné, aby mali niekoho, kto ich podrží a pomôže im.

4.4.2 Záchranná sieť

Ako sme už viackrát spomínali, životy našich účastníkov nie sú jednoduché, nie je potom žiadnym prekvapením, keď vyjadrujú svoju vďačnosť za osoby, ktoré ich prijali a sú pre nich oporou. Vo chvíľach, kedy o svojej identite pochybovali, alebo ju čerstvo objavili, riešili tieto situácie s osobami, ktoré im boli najbližšie, ktorým najviac verili a od ktorých očakávali, že to pochopia. *„...byli jaksi mým útěkem. A tím safe spacem, že jo, jakože tady si můžu pobřečet.“* (M319) Určitú dobu to boli jediné osoby, ktoré o ich identite vedeli, ktoré

používali ich správne zámená a uist'ovali ich, že je to v poriadku. Účastníci vnímajú ako skutočne významné, že mali tieto osoby, na ktoré sa mohli obrátiť v ťažkých momentoch, s ktorými mohli byť svojim pravým ja. Aj ak to bola iba jedna osoba, dodávalo im to odvalu, že zvládnu pokračovať, že sa majú keď tak na koho obrátiť. Keď už potom účastníci žijú vo svojej pravej genderovej identite, zisťujeme z rozhovorov, že častokrát cítia povinnosť vzdelávať ostatných o trans tematike, alebo že sa dostávajú do situácií, kedy musia svoju identitu obhajovať. Niest' takúto zodpovednosť je náročné, o to viac, keď cítia, že to je zbytočné a nič sa nemení. Aj v tomto smere je výhodné, keď majú naši účastníci vo svojom okolí osoby, ktoré ich podržia a pomôžu im. „...*to nebylo úplně v pořádku, ale jelikož mám docela přátele aktivisty, tak vlastně to tam vyřídili za mě v komentářích.*“ (A93) Významnú rolu hrala taktiež v príbehu účastníka č. 5 výchovná poradkyňa v škole, ktorá využila svoje skúsenosti a pozíciu autority a pomohla mu s coming outom. Paní výchovná poradkyňa prevzala túto zodpovednosť a prišla do triedy, kde žiakom jeho situáciu vysvetlila. Podporu účastníci vnímajú ako dôležitú taktiež pri niektorých lekárskejších vyšetreniach alebo zákrokoch týkajúcich sa ich genderovej identity. „*Co by mi asi pomohlo, je asi to, že by tam se mnou někdo šel, protože budu mít toho člověka, který mě zná a který mě má rád.*“ (T425) Opisujú, že sa väčšinou v týchto momentoch cítia nepríjemne, zraniteľne, alebo zažívajú bolesť. Považujú preto za významné, aby tam s nimi bol niekto, komu môžu veriť a kto ich uteší.

4.4.3 Skúsenosti komunity

Podporu považujú účastníci všeobecne za veľmi prospešnú, avšak špeciálny význam pripisujú konkrétne tej, ktorá je od ostatných trans ľudí. V rozhovoroch spomínajú, ako im k objaveniu svojej identity pomohli práve Youtube videá alebo trans kamaráti. Okrem toho vďaka nim získali informácie, rady a poskytli im vlastne ich žitú skúsenosť. Účastníci tak zistili, že skutočne existuje možnosť žiť autenticky a že je to zvládnuteľné. Nina v tomto vidí veľkú pomoc: „*Tož hlavně uvědomění si, že prostě člověk může být takový, jaký je. Že se prostě nemusí schovávat... za tím, čím není.*“ (N137) Ostatných trans ľudí opisujú často ako tzv. safe space, teda ako určité bezpečné miesto. A to najmä z dôvodu, že títo ľudia skutočne rozumejú ich skúsenostiam, pretože vedia z prvej ruky, aké to je. Nemusia im tým pádom v podstate nič vysvetľovať alebo obhajovať svoju identitu, práve naopak, majú istotu, že ich identita bude rešpektovaná a nebudú musieť zažívať misgenderovanie. Diana, ktorá svoj proces tranzície podstupuje pod online klinikou GenderGP, považuje ako veľké plus práve tú skutočnosť, že v nej pracujú práve trans a nebinárni odborníci: „*Oni sú tam super,*

akože majú v tíme doslova, akože majú v tíme trans ľudí, nebinárnych ľudí a podobne, takže je úplne príjemné s nimi komunikovať, že nemusím sa báť, že by ma niekto tam nepochopil alebo takto.“ (D235)

4.5 Odkázanosť na nefunkčné systémy

Posledná téma pojednáva o systémoch, ktoré našim účastníkom ovplyvňujú životy. Konkrétne systém politický a zdravotnícky, ktoré by síce mali našim účastníkom pomáhať, avšak nie vždy tomu tak skutočne je. V rozhovoroch účastníci spomínajú napríklad nedostatočnú právnu ochranu, nenávisťných politikov alebo zlú kvalitu českej sexuológie.

4.5.1.1 Nedôvera v štát

Tak, ako každý človek, aj naši účastníci sa musia riadiť zákonmi a plniť si svoje povinnosti. Rovnako by tak mali mať aj zaručené práva, avšak podľa ich výpovedí zistíme, že nemajú pocit, že by tomu tak skutočne bolo. *„Záleží mi na tom, abych měla stejný lidský práva, který máme zaručený prostě naší základní listinou práv, máme to zaručený v ústavě, ale v praxi to není tak uplatňovaný.*“ (L451) Pocity nedôvery v štát sa prelínajú v rôznych oblastiach. Účastníci vnímajú nenávisťné postoje, ktoré voči nim majú napr. niektoré politické strany a prízvukujú spôsob, akým ich verejné výstupy postupne zhoršujú celkovú klímu v spoločnosti. V rozhovoroch vyjadrujú obavy z toho, akým smerom sa politická situácia v ČR, ale aj vo svete, vyvíja. Majú strach z presadenia nových zákonov, ktoré by im negatívne ovplyvnili životy. Život Michala, ktorý podstúpil operáciu pohlavných orgánov a povinnú sterilizáciu, dokonca závisí na štáte, pretože už navždy musí podstupovať hormonálnu terapiu: *„Musím věřit tomu státu, že mi bude schopný doručovat ty hormony. A když to vypadne, tak umřu, no, nemám hormony. Pořád vnímám to riziko.*“ (M424) Okrem toho opisujú aj nedostatočnú právnu ochranu, či už pred napadnutím alebo diskrimináciou. Aj z týchto dôvodov niektorí účastníci premýšľajú nad odsťahovaním sa do iných, bezpečnejších krajín.

4.5.1.2 Ne/kvalita zdravotnej starostlivosti

Sexuológiu, aj napriek tomu, že práve vďaka nej podstupujú proces tranzície, naši účastníci vnímajú prevažne ako negatívnu skúsenosť. Ako pozitíva uvádzajú, že je v ČR vôbec možné tranzíciu podstúpiť a že je hrazená verejnou poisťovňou. Inak sa zhodujú v tom, že táto starostlivosť príliš kvalitná nie je. Vo svojich výpovediach opisujú, že aby získali diagnózu museli podstúpiť okrem iného aj nepotrebné vyšetrenia, ktoré považujú za nepríjemné až

traumatizujúce. „*Nevím, podle, podle mě se snaží ty mladé traumatizovat.*“ (M60) Sťažujú sa aj na používanie zastaralých postupov, ktoré trans osoby príliš škatuľkujú a nereagujú na rozdielnosť jednotlivých osôb. Pritom aj z našich rozhovorov pozorujeme, ako odlišné sú cesty a potreby jednotlivých účastníkov. Kvôli strachu z prístupu sexuológov si niektorí dokonca buď našli inú cestu ako svoju identitu riešiť, alebo návštevu oddiaľujú. Diana vysvetľuje, prečo sa rozhodla podstupovať tranzíciu radšej za pomoci online kliniky nasledovne: „*Ja som si skúmala, ako je to v Česku... v podstate, aké sú požiadavky, aké sú moje možnosti... Plus som počula všelijaké hrôzostrašné svedectvá o tom, že napríklad tam posielajú ľudí na vyšetrenie, ktorým skúmajú vzrušenosť, alebo že ľudia sa musia prezentovať úplne stereotypicky, akože binárne.*“ (D280) Ako problematické taktiež účastníci považujú, že pre zmenu úradných dokumentov je v ČR nutné podstúpiť sterilizáciu. Túto podmienku považujú za nehumánnu a upozorňujú, že nie všetci by chceli tento zákrok dobrovoľne podstúpiť. Michal, ktorý tento zákrok už podstúpil, sám tvrdí, že sa tak rozhodol výhradne, aby si mohol vybaviť správne dokumenty.

5 ZHRNUTIE VÝSLEDKOV VÝSKUMU

Táto kapitola je venovaná výsledkom nášho výskumu, ktorý bol zameraný na skúsenosti trans ľudí. Pričom sa jednalo najmä o snahu porozumieť tomu, ako tieto skúsenosti vnímajú a ako je ich vnímanie ovplyvnené vonkajšími vplyvmi. Konkrétne v tejto kapitole budeme prezentovať odpovede na naše výskumné otázky.

HVO: Ako trans osoby prežívajú svoju genderovú identitu?

Na základe rozhovorov pozorujeme, že naši účastníci svoju genderovú identitu a cestu s ňou spojenú, prežívajú rôzne. Každý z účastníkov opisuje odlišný príbeh, ktorý obsahuje svoje vlastné špecifiká. Všimame si, že častokrát aj pociťovali potrebu zdôrazniť, že vedia, že ich skúsenosť je netypická. Pravdepodobne z dôvodu, že tým, ako sa ich skúsenosti vymykali vzorovej predstave o živote trans človeka, tak svoju identitu niektorí dlho spochybňovali. Príkladom je, že v detstve nemali vyhranenú potrebu hrať sa s hračkami, ktoré sú typicky spájané s ich genderovou identitou, alebo že nepociťujú odpor voči svojim pohlavným orgánom. Americká psychologická asociácia však uvádza, že spôsoby, ako transgender ľudia prežívajú svoju identitu skutočne sú rozličné. Konkrétne, že uvedomenie môže prísť v akomkoľvek veku, alebo že nie každý cíti potrebu podstupovať proces tranzície (APA, 2023). Aj napriek tomuto posunu v odbornom poznaní však dodnes českí poprední sexuológovia používajú aj tieto kritériá ako diagnostický nástroj (Fifková et. al., 2008). Týmto sa dostávame k zisteniam, že spôsob, akým účastníci svoju genderovú identitu prežívajú, je do istej miery ovplyvnený aj ich blízkym či vzdialeným okolím. Čo nie je až tak prekvapivé, keďže, ako sami v rozhovoroch prízvukujú, nevnímať vplyv spoločnosti je pravdepodobne nemožné. O to viac, keď vnímajú, že štát, ktorý riadi chod spoločnosti, často neháji ich práva, skôr naopak. Pociťujú ohľadom toho značnú zášť a všeobecne vyjadrujú, že politici a zdravotníctvo im namiesto ochrany a pomoci častokrát ich cesty skôr komplikujú a znepríjemňujú. Konkrétne práve proces tranzície v ČR, ktorý je vykonávaný v rámci sexuológie, vnímajú naši účastníci pomerne negatívne. Ako veľkú prekážku považujú nutnosť povinnej sterilizácie, ktorú musia trans ľudia podstúpiť, aby si mohli zmeniť svoje legálne dokumenty. Táto podmienka je kritizovaná takisto mnohými odborníkmi a väčšina štátov ju preto postupne ruší. Česko však naďalej zostáva jednou z mála krajín, kde je vyžadovaná (Ryan, 2020). Vo výpovediach účastníci vyzdvihujú náročnosť života ako trans osoba a niekedy dokonca vyjadrujú, že by boli radšej, keby nemuseli byť trans. Celkovo však z nášho bádania pozorujeme, že negatívne prežívanie genderovej identity našich účastníkov je zapríčinené najmä podmienkami okolitého pôsobenia. Otázka, prečo sa trans

osobám nežije v ČR dobre, bola skúmaná v kvantitatívnom výskume z roku 2018, pričom iba 1,1 % opýtaných na ňu odpovedalo nasledovne: „To, že som trans – nemôžem žiť, ako by som chcel/a, vadí mi to, tajím to“. Všetky ostatné odpovede sa týkali konkrétnych vonkajších vplyvov, kedy najčastejšia odpoveď bola: „Prístup druhých ľudí, úradov, médií, politikov atď. – neinformovanosť, diskriminácia, šikana, misgendering apod.“ (Pavlica et. al., 2019). Keď sa pozrieme na výpovede našich účastníkov, nachádzame v nich takisto momenty, kedy prezentujú svoje vlastné vnímanie ich cesty spojenej s genderovou identitou. Tie nám ukazujú, že v ich prežívaní nepredstavuje trans identita iba ťažkosti, práve naopak. Naši účastníci často túto cestu spájajú aj s ohromným šťastím. Od prvého uvedomenia, kedy sa cítia oslobodení, pretože im konečne ich život dáva zmysel. Cez momenty, v ktorých začínajú upravovať svoj vzhl'ad alebo zámená, aby boli v súlade s ich pravou identitou. Až po chvíľe, kedy už žijú dennodenne ako svoje pravé ja, vďaka čomu môžu stále menej svojej energie venovať nenávisťi voči sebe, unikaniu od reality alebo obmedzovaniu sa. Opisujú, že akonáhle mohli toto, aspoň z veľkej časti, hodiť za hlavu, tak získali chuť do života, motiváciu sa rozvíjať, vzdelávať, socializovať apod.

VO1: Ako vníma trans človek svoju cestu spojenú s genderovou identitou?

Na to, ako naši účastníci vnímajú svoju cestu, si bližšie odpovieme pri tejto výskumnej otázke. Z rozhovorov zisťujeme, že trans identita im spôsobuje v životoch značné komplikácie, ktorým by inak čeliť nemuseli, tento fakt značne prispieva k tomu, ako vnímajú svoju cestu. Čo však pozorujeme, je, že aj napriek tomu, že počas ich celej cesty zažívajú rôzne negatívne skúsenosti, sú za túto cestu vďační. Jedná sa tak o určité 2 pohľady, ktoré voči svojim cestám zastávajú. Obdobné zistenie prezentujú aj Moolchaem et. al. vo výskume o žitých skúsenostiach trans ľudí z roku 2015, kedy poukazujú na fakt, že hoci trans identita viedla k rôznym ťažkostiam, zdá sa, že so sebou prinášali aj určité pozitívne aspekty (Moolchaem et. al., 2015). Naši účastníci už od detstva popisujú nepríjemné pocity spojené s nerozumením svojej identite, snahu utiecť týmto myšlienkam alebo ich prebiť. Spomínajú však aj na tie momenty, kedy si konečne uvedomili, že sú trans a akú cítili vnútornú úľavu. Ako vďaka videám alebo trans kamarátom porozumeli, prečo sa tak cítili, ako zistili, že nie sú jediní a že predsa existuje spôsob, ako sa cítiť lepšie. Takto naši účastníci primárne vnímajú svoju cestu spojenú s genderovou identitou, ako niečo, čo im pomohlo dosiahnuť svojej pravej identity. Niečo, čo im umožnilo žiť život, ktorý chcú a byť k sebe a ostatným úprimní. Neskôr v období, kedy už svojmu okoliu oznamujú svoju genderovú identitu a začínajú sa jej aj prispôbovať, popisujú účastníci, s akými rôznymi reakciami sa stretli.

Dá sa povedať, že väčšina ľudí bola akceptujúca, no objavujú sa takisto príbehy o tom, ako ich opustili romantickí partneri, ako ich rodičia neprijali, alebo ako museli ukončiť priateľstvá. Naši účastníci však pokračovali vo svojej ceste aj napriek stratám, konfliktom a ťažkostiam, ktoré zažili. A nielen to, účastníci aj v tomto období uvádzajú, aké úžasné pre nich bolo nemusieť naďalej držať v sebe toto tajomstvo a môcť konečne vystupovať vo svojej správnej identite. Z výpovedí to vyznieva tak, že až v týchto momentoch začali naši účastníci skutočne žiť. Spomínajú napríklad, že vďaka tomu získali chuť sa socializovať, pretože nemuseli v interakciách používať zlé rody, alebo že sa stali cieľavedomejší, pretože zrazu videli zmysel v tom sa v živote posúvať.

Účastníci sami prízvukujú, že ich trans identita a cesta je iba určitý aspekt ich osoby a života, že je to pre nich najmä pomenovanie, vďaka ktorému mohli získať potrebnú pomoc a starostlivosť, aby mohli žiť v súlade so svojou genderovou identitou, ako všetci ostatní. A ako náhle si toto vyplnili, tak sa mohli venovať ostatným svojim potrebám. Zároveň však účastníci do určitej miery vnímajú, že táto cesta nikdy neskončí, len pre nich bude stále menej ústredná.

VO2: Aké majú trans ľudia skúsenosti s prístupom iných ľudí k ich genderovej identite?

Účastníci majú s prístupom ľudí rozličné skúsenosti, každý z nich však zažil ako pozitívny, tak negatívny prístup. Výpovede našich účastníkov sa zhodujú napríklad v tom, že nikdy netušia, čo môžu od daného človeka očakávať, pričom spomínajú aj konkrétne prípady, kedy ich očakávania neboli naplnené. Z tohto dôvodu účastníci spomínajú, že často cítia strach, že sa stretnú s nenávisným jednaním, pretože nikdy netušia, kedy môže nastať. Niektorí naši účastníci aj uvádzajú, že kvôli ich genderovej identite už zažili pokrikovanie na ulici, šikanu alebo dokonca napadnutie. Čo sa týka blízkych osôb, účastníci s vďačnosťou uvádzajú, že boli vo väčšine prípadov prijatí, avšak, ako sme už spomínali vyššie, niekoľko vzťahov bolo na základe ich genderovej identity aj ukončených. Všimame si taktiež, že práve rodičia často mávajú pomerne negatívne reakcie, pričom ich prístup býva jeden z najrozhodujúcejších, najmä ak je účastník v tomto období ešte neplnoletý. Niektorí účastníci z takýchto dôvodov boli donútení svoju identitu ďalej potlačovať a skrývať. V týchto situáciách to značne poškodzuje vzťah, ktorý medzi sebou majú. Zároveň však v rozhovoroch spomínajú, že eventuálne rodičia otočili a vzťah sa znova urovnal. Prisudzujú to najmä tomu, že keď už mohli žiť vo svojej správnej genderovej identite, tak si rodičia všimli, že ich dieťa je skutočne konečne šťastnejšie. Podobnosť skúseností s pozitívnym prístupom si všimame

u prvých osôb, ktorým účastníci o svojej identite povedali. Opisujú, že prvú osobu volili na základe blízkosti, ale taktiež hral rolu aj fakt, že túto osobu považovali ako bezpečnú, ako niekoho, kto to pochopí, príjme. Častokrát tieto osoby, aspoň na určitú dobu, boli jediné, ktoré poznali ich pravú identitu. Pre účastníkov predstavovali útočisko, boli to osoby, s ktorými mohli byť sami sebou a ktoré používali ich správne zámená, bola to podpora, ktorú častokrát nutne potrebovali. V prípadoch, kedy sa nemali na koho obrátiť, alebo potrebovali niekoho, kto skutočne porozumie ich skúsenostiach, sa účastníci takisto obracali na rôzne trans skupiny. Význam a sila zdieľania svojich životných skúseností v komunitách trans ľudí spočíva prevažne v tom, že účastníci si môžu navzájom potvrdzovať skúsenosti, ktoré by kamaráti, ktorí nie sú trans mohli minimalizovať (Kia et. al., 2023). Účastníci takisto opisujú, že v trans komunitách mali väčšiu istotu, že za svoju identitu nebudú odsudzovaní.

VO3: Aký význam pripisujú trans ľudia názorom spoločnosti a okolia k ich genderovej identite?

Z rozhovorov zisťujeme, že význam, aký naši účastníci prisudzujú názorom ostatných, sa odvíja hlavne od toho, ako sú im dané osoby blízke. Pričom udávajú, že im najviac záleží na najbližších osobách, najmä podľa množstva času, ktorý s nimi trávajú. Tento význam pozorujeme vo výpovediach, najmä pri začiatkoch ich ciest, kedy netušia, aká bude reakcia ich blízkych. Moc im záleží na tom, aby boli prijatí, aby získali podporu. No kvôli strachu, z toho, že to dopadne inak, to často odkladajú. Zo začiatku je pre účastníkov veľmi ťažké urobiť tento prvý krok, dá sa povedať, že ním riskujú v podstate všetko, čo majú. Nechcú stratiť svojich najbližších kvôli tomu, že ich neprijmú. Akonáhle si však už vybudujú určitú záchrannú sieť ľudí, ktorý ich podporujú, je to jednoduchšie a na názoroch ostatných už až tak nemusí záležať. Účastníci vo výpovediach potom častokrát uvádzajú, že názorom spoločnosti všeobecne príliš veľkú váhu nepripisujú. To môžeme pozorovať už iba podľa toho, že aj napriek vnímaniu nebezpečenstva a nenávisťnej rétoriky proti trans ľuďom, žijú naši účastníci vo svojej pravej identite naďalej. Zároveň však uvádzajú, že nemožno túto skutočnosť ignorovať a do istej miery ich bude spoločnosť vždy ovplyvňovať, takže určitý význam jej názory predsa nesú. Tento význam zhrávajú najmä v tom, že názor spoločnosti nie je len názorom spoločnosti. Odráža sa aj v riadení štátu, v politike a v zákonoch, ktoré sa ich týkajú. Účastníci hovoria, že pri pozorovaní vývoja spoločenskej situácie pociťujú riziko, že im môžu byť ich práva jedného dňa odobrané.

5.1 Limity výskumu

Aj napriek tomu, že sme dosiahli odpovedí na výskumné otázky, za limit výskumu považujeme nedostatočnú homogenitu nášho výskumného súboru. Ako kritériá pre výber sme zvolili iba trans identitu a započatie tranzície. Z dôvodu už tak nízkeho počtu trans ľudí, ktorí podstupujú tranzíciu a boli by ochotní sa zapojiť do výskumu, sme sa rozhodli nešpecifikovať kritériá výberu bližšie. Avšak, po vykonaní výskumného šetrenia, vnímame, že skúsenosti našich účastníkov mohli byť určitým spôsobom ovplyvnené či už ich vekom, genderom alebo dobou od započatia tranzície. V budúcich skúmaniach by preto mohli byť tieto upresnenia prospešné, aby bolo možné lepšie zachytenie určitých nuáns.

6 ODPORÚČANIE PRE PRAX

Výsledky našej práce nám jasne ukazujú, že trans ľudia sa musia počas svojej cesty vysporiadať s rôznymi prekážkami, pričom najzraniteľnejšími sú práve trans deti a mládež. Nielenže v tomto období už začínajú o svojej identite pochybovať, čo častokrát opisujú ako náročné. Ale taktiež, ak si už svoju identitu uvedomia, no ich rodičia sú proti, prinútiť deti žiť naďalej v nesprávnej genderovej roli. Zároveň v prípade, kedy rodičia dieťa príjmu a dovoľia mu prispôbiť sa svojej genderovej identite, môžu nastať komplikácie z okolia, pretože budú vedieť, že je trans. Vtedy zase môžu vzniknúť situácie, kedy je dieťa v škole šikované spolužiakmi alebo dokonca pedagogickými pracovníkmi, ktorí odmietajú rešpektovať identitu dieťaťa. Deti alebo mladiství môžu v týchto prípadoch značne trpieť, čo môže mať negatívny vplyv na ich duševné zdravie a taktiež na ich postoj voči životu, škole a povinnostiam. Aj kvôli tomuto by bolo vhodné, aby na školách pracoval sociálny pedagóg, ktorý by mohol sprostredkovať kontakt medzi rodičmi a školou alebo medzi školou a rôznymi organizáciami venujúcimi sa trans tematike. Zásadná by bola najmä primárna prevencia zameraná na rozšírenie povedomia o trans osobách, aby žiaci, prípadne aj učitelia alebo rodičia, získali základné informácie, ktoré nie sú skreslené. Mohlo by to byť realizované za pomoci určitých organizácií venujúcich sa tejto tematike, kedy by ako lektor mohla byť pozvaná aj trans osoba. Pomohlo by im to lepšie porozumieť týmto osobám, získali by odpovede na niektoré otázky a naučili by sa, ako sa správať k trans osobám s rešpektom. Predpokladáme, že by to napomohlo minimalizovať riziko budúcej šikany prípadných trans spolužiakov. Pre trans žiakov by to taktiež znamenalo, že zistia, na koho sa budú môcť obrátiť a že budú mať istotu, že ich táto osoba prijme. V tomto prípade by sociálny pedagóg mohol dieťaťu poskytnúť informácie, na aké organizácie sa môže ďalej obrátiť, alebo by mu mohol pomôcť s coming outom v triede. Trans žiak by tak nemal všetku zodpovednosť na svojich pleciach a necítil by sa ohrozene tým, že je sám „proti“ celej triede. Sociálny pedagóg by tak predstavoval autoritu a spolužiaci by mohli tento fakt ľahšie prijať. A v situácii, kedy by v triede predsa šikana nastala, sociálny pedagóg by sa mohol venovať otázke riešenia triednej klímy. A v neposlednom rade by sa venovali aj rodičom trans detí. Keďže rodičia majú na deti veľký vplyv, kedy častokrát rozhodujú o tom, ako sa dieťa bude prezentovať, alebo môžu dokonca dieťa za ich identitu rôzne trestať. V takýchto prípadoch by sociálny pedagóg sprostredkoval kontakt s rodičmi, ktorým by mohol v krátkosti vysvetliť situáciu a prípadne taktiež poskytnúť kontakty na organizácie, ktoré by im mohli poskytnúť viac informácií, alebo ktoré poskytujú podporné skupiny pre rodičov

trans detí apod. Ako kľúčové by bolo vytvorenie určitej metodiky pre prácu s transgender žiakom, ktorá by im poskytla potrebné informácie a kroky, ako postupovať v rôznych situáciách. Mali by v nej byť zahrnuté základné teoretické východiská, zásady pre prácu (správne oslovenie, ...), plány preventívnych opatrení a taktiež zoznam organizácií, ktoré sa touto tematikou zaoberajú. Momentálne existuje v Metodickom doporčení k primárnej prevencii rizikového správania u detí a mládeže príloha pod názvom „homofóbia“, ktorá okrajovo pojednáva aj o transgender žiakov a transfóbií. Pozorujeme však, že by si táto problematika zasluhovala bližšiu pozornosť a aktualizáciu.

ZÁVER

V bakalárskej práci sme sa venovali tematike transgender ľudí. Jedná sa o tému značne aktuálnu, keďže zastúpenie trans ľudí v spoločnosti sa zvyšuje a s ním začína rásť aj ich viditeľnosť v médiách. Avšak práve mediálna pozornosť častokrát trans osobám viac škodí, než pomáha. Môžeme pozorovať, že väčšinu času bývajú prezentované informácie, ktoré sú zastaralé alebo príliš jednotvárne a výnimkou nie je ani zdieľanie nenávistných názorov. V českom odbornom prostredí je však tematika transgender ľudí naďalej zanedbaná. Konkrétne vnímame ako významnú prepojenosť skúmanej témy so študovaným oborom Sociálna pedagogika, keďže trans ľudia tvoria cieľovú skupinu, ktorá neustále narastá.

Z týchto dôvodov sme sa rozhodli viesť našu prácu týmto smerom. Vďaka využitiu zahraničných zdrojov sme boli schopní prezentovať v práci najaktuálnejšie odborné poznatky týkajúce sa tematiky transgender ľudí, ktoré česká literatúra neposkytovala. Značnú pozornosť sme venovali histórii trans osôb a to najmä z dôvodu toho, aby sme vyvrátili častokrát prezentovaný názor, že sa jedná iba o výmysel posledných rokov. Ďalej sme sa rozhodli priblížiť proces tranzície, zdôrazniť jeho dôležitosť, ale taktiež poukázať na odlišné potreby jednotlivých osôb. V časti venujúcej sa životu trans osôb v spoločnosti a diskriminácii, ktorú zažívajú, sme sa opierali najmä o výsledky výskumných šetrení vykonaných na túto oblasť. V neposlednom rade sme uviedli aj kapitolu pojednávajúcu o práci s transgender osobami. A to z dôvodu, že ako sociálni pracovníci by sme mali byť pripravení vhodne pracovať takisto s týmito osobami, s ktorými sa môžeme ešte k tomu stretnúť takmer v každom kariérom zameraní.

Výskumné šetrenie bolo zamerané na žité skúsenosti transgender osôb, pričom hlavným výskumným cieľom bolo porozumieť, akým spôsobom trans ľudia prežívajú svoju cestu spojenú s ich genderovou identitou. Konkrétne sme sa pokúšali odhaliť, akým spôsobom túto cestu vnímajú samotné trans osoby, aké majú skúsenosti s prístupom ostatných ľudí k ich identite a nakoniec, aký význam pripisujú názorom spoločnosti. Potrebné dáta sme získali pomocou pološtruktúrovaných rozhovorov uskutočnených s trans a nebinárnymi účastníkmi. Pre hĺbkové porozumenie žitým skúsenostiam sme rozhovory následne analyzovali pomocou IPA, vďaka čomu sme mohli spracovať výsledky nášho výskumu. Zistili sme, že prežívanie našich účastníkov je do značnej miery ovplyvnené pôsobením ich okolitého prostredia. Pritom bez ich pôsobenia vnímajú účastníci cestu spojenú s ich genderovou identitou prevažne pozitívne, kedy pre nich predstavuje niečo, vďaka čomu sa

dostanú k svojej pravej identite a plnohodnotnému životu. Avšak kvôli vplyvu negatívneho prístupu spoločnosti je tento cieľ ťažšie dosiahnuteľný.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATURY

Agentúra európskej únie pre základné práva. Být trans osobou v EU. In: Fra Europa [online]. 2014. [cit. 2023-04-04]. ISBN 978-92-9239-741-8. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-being-trans-eu-comparative-summary_cs_0.pdf

American psychological association, 2023. Understanding transgender people, gender identity and gender expression [online]. 9. 3. 2023. [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.apa.org/topics/lgbtq/transgender-people-gender-identity-gender-expression>

ASHLEY, Florence a Carolyn ELLS, 2018 In favor of covering ethically important cosmetic surgeries: facial feminization surgery for transgender people. The American Journal of Bioethics [online]. 14. 12. 2018, 18(12), 23-25. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1080/15265161.2018.1531162>

AUSTIN, Ashley, Ryan PAPCIAK a Lindsay LOVINS, 2022. Gender euphoria: a grounded theory exploration of experiencing gender affirmation. Psychology & Sexuality [online]. 8.3.2022, 13(5), 1406-1426 [cit. 2023-03-17]. Dostupné z: doi: 10.1080/19419899.2022.2049632

AUSTIN, Ashley, Shelley L. CRAIG a Lauren B. MCINROY, 2016. Toward Transgender Affirmative Social Work Education. Journal of Social Work Education [online]. 25. 5. 2016, 52(3), 297-310. [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1080/10437797.2016.1174637>

BAILEY, Louis a Sonja J. ELLIS a Jay MCNEIL, 2014. Suicide risk in the UK trans population and the role of gender transition in decreasing suicidal ideation and suicide attempt. Mental Health Review Journal [online]. 2.12.2014, 19(4), 209-220 [cit. 2023-04-10]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1108/MHRJ-05-2014-0015>

BEEK, Titia F. et. al., 2015. Partial Treatment Requests and Underlying Motives. The Journal of Sexual Medicine [online]. 1.11.2015, 12(11), 2201-2205 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1111/jsm.13033>

BENDER-BAIRD, Kyla, 2011. *Transgender Employment Experiences* [online]. New York: SUNY Press [cit. 2023-03-26]. ISBN 9781438436760. Dostupné z: <https://www.perlego.com/book/2672467/transgender-employment-experiences-gendered-perceptions-and-the-law->

pdf?queryID=e767f26d1d1ac01e1130c9542f08bdbb&index=prod_BOOKS&gridPosition=1

BOUMAN, Walter Pierre et. al., 2018. *Gender Dysphoria and Gender Incongruence* [online]. Oxfordshire: Routledge [cit. 2023-03-22]. ISBN 9781315446783. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/1499952/gender-dysphoria-and-gender-incongruence-pdf?queryID=6a0939ac5a7d3d5884d4c3302948db70&index=prod_BOOKS&gridPosition=2

CARLOZZI, Alfred F. a Kurt T. CHOATE, 2018. *Transgender and Gender Diverse Persons* [online]. Oxfordshire: Routledge [cit. 2023-03-21]. ISBN 9781351207096. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/1551003/transgender-and-gender-diverse-persons-a-handbook-for-service-providers-educators-and-families-pdf?queryID=23c3272befe0d5526a0e2f56a04c43fa&index=prod_BOOKS&gridPosition=1

COLEMAN, E. et. al., 2012. Standards of Care for the Health of Transsexual, Transgender, and Gender-Nonconforming People *International Journal of Transgenderism* [online]. 27.8.2012, 13(4), 165-232 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1080/15532739.2011.700873>

CORDOBA, Sebastian, 2022. *Non-Binary Gender Identities* [online]. Oxfordshire: Routledge [cit. 2023-03-17]. ISBN 9781000684636. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/3588062/nonbinary-gender-identities-the-language-of-becoming-pdf?queryID=43e4bd0818d207831db66478082d759e&index=prod_BOOKS&gridPosition=2

COUCH, Murray et. al., 2008. Transgender People and the Amendment of Formal Documentation: Matters of recognition and citizenship. *Health Sociology Review* [online]. 17(3), 280-289 [cit. 2023-04-3]. Dostupné z: doi: 10.5172/hesr.451.17.3.280

DEFREYNE, J. et. al., 2023. Gender-affirming hormonal therapy for transgender and gender-diverse people—A narrative review. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics & Gynaecology* [online]. 86 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1016/j.bpobgyn.2022.102296>

DIVAN, Vivek et. al., 2016. Transgender social inclusion and equality: a pivotal path to development. *Journal of the International AIDS Society* [online]. 17.7.2016, 19(3S2) [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.7448/IAS.19.3.20803>

FAFEJTA, Martin, 2016. *Sexualita a sexuální identita: sociální povaha přirozenosti*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1030-6.

FIFKOVÁ, Hana et. al., 2008. *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1696-1.

FISHER, Emily S. a Karen KOMOSA-HAWKINS, 2013. *Creating Safe and Supportive Learning Environments* [online]. Routledge [cit. 2023-04-15]. ISBN 9781136663383. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/1616329/creating-safe-and-supportive-learning-environments-a-guide-for-working-with-lesbian-gay-bisexual-transgender-and-questioning-youth-and-families-pdf?queryID=ea57ca91a95a54a34bf5ee5c0268f9a4&index=prod_BOOKS&gridPosition=1

GIBSON, Sarah a J. Fernandez, 2018. *Gender Diversity and Non-Binary Inclusion in the Workplace* [online]. Londýn: Jessica Kingsley Publishers [cit. 2023-03-28]. ISBN 9781784505233. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/953269/gender-diversity-and-nonbinary-inclusion-in-the-workplace-the-essential-guide-for-employers-pdf?queryID=b8415584dfb7781ecc7bd7a0592a6a35&index=prod_BOOKS&gridPosition=1

Human dignity trust, 2023. Map of Countries that Criminalise LGBT People. In: Human dignity trust [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.humandignitytrust.org/lgbt-the-law/map-of-criminalisation/>

International Lesbian and Gay Association, 2022. Right now, just three european countries recognise non-binary identities, but others are pushin forward. In: Ilga Europe [online]. 14.7.2022 [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: <https://ilga-europe.org/blog/right-now-just-three-european-countries-recognise-non-binary-identities-but-others-are-pushing-forward/>

JACOBSEN, Kai a Aaron DEVOR, 2022. Moving from Gender Dysphoria to Gender Euphoria. *Bulletin of Applied Transgender Studies* [online]. 13.6.2022, 1(1-2), 119-143 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.57814/ggfg-4j14>

JAMES, Sandy E. et. al., 2016. The Report of the 2015 U.S. Transgender Survey. In: *Trans Equality* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://transequality.org/sites/default/files/docs/usts/USTS-Full-Report-Dec17.pdf>

- JONES, Tiffany, 2019. *Improving Services for Transgender and Gender Variant Youth* [online]. Jessica Kingsley Publishers [cit. 2023-04-15]. ISBN 9781784507893. Dostupné z:
- KARSAY, Dodo et. al., 2017. Trans healthcare lottery: Insurance coverage for trans specific healthcare. An overview on the basis of 17 countries in Europe. In: *Transgender Europe* [online]. [cit. 2023-03-22]. Dostupné z: <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2017/12/TGEU-trans-healthcare-lottery.pdf>
- KIA, Hannah et. al., 2023. "It saves lives": Peer support and resilience in transgender and gender diverse communities. *SSM - Qualitative Research in Health* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1016/j.ssmqr.2023.100264>
- KLEIN, Augustus, Sarah MOUNTZ a Eli BARTLE, 2018. Factors Associated With Discrimination in Social-Service Settings Among a Sample of Transgender and Gender-Nonconforming Adults. *Journal of the Society for Social Work and Research* [online]. 27.7.2018, 9(3) [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1086/699538>
- KNIGHT, Kyle a Lydia GALL, 2023. Hungary Court Closes Door on Transgender Legal Recognition. In: *Human Rights Watch* [online]. 9.2.2023. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2023/02/09/hungary-court-closes-door-transgender-legal-recognition>
- KNOTOVA, Dana et. al., 2014. *Úvod do sociální pedagogiky* [online]. Masarykova univerzita [cit. 2023-04-15]. ISBN 978-80-210-7078-3. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/131846-monography.pdf
- KRAFFT-EBING, Richard, 2021. *Psychopathia Sexualis* [online]. Left of Brain Books [cit. 2023-03-14]. ISBN 9781396320972. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/2993375/psychopathia-sexualis-with-especial-reference-to-the-antipathic-sexual-instinct-a-medico-forensic-study-pdf?queryID=502cdf1693f323d93ccaecfcec2878d5&index=prod_BOOKS&gridPosition=2
- KRIEGER, Irwin, 2017. *Counseling Transgender and Non-Binary Youth* [online]. Londýn: Jessica Kingsley Publishers [cit. 2023-03-27]. ISBN 9781784504823. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/953138/counseling-transgender-and-nonbinary-youth-the-essential-guide-pdf?queryID=d91febd3954949acae35bb9edf557166&index=prod_BOOKS&gridPosition=1
- MALLON, Gerard P., 2017. *Social Work Practice with Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People* [online]. Routledge [cit. 2023-04-15]. ISBN 9781317381433. Dostupné

- z: https://www.perlego.com/book/1559053/social-work-practice-with-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-people-pdf?queryID=ee86789a699930373cf55ff6b59ebd20&index=prod_BOOKS&gridPosition=1
- MANCINI, Elena, 2010. *Magnus Hirschfeld and the Quest for Sexual Freedom* [online]. Londýn: Palgrave Macmillan [cit. 2023-03-16]. ISBN 9780230114395. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/3479802/magnus-hirschfeld-and-the-quest-for-sexual-freedom-a-history-of-the-first-international-sexual-freedom-movement-pdf?queryID=9d709f43418a75f8fa3430ea9092a3ef&index=prod_BOOKS&gridPosition=2
- MEDKOVÁ, Alžběta, 2019. „Ne všichni trans lidé chtějí operaci.“ Proč Česko vyžaduje sterilizace a změni se přístup státu?. In: Radio Wave [online]. 25.11.2019 [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/ne-vsichni-trans-lide-chteji-operaci-proc-cesko-vyzaduje-sterilizace-a-zmeni-se-8114587>
- MEERWIJK, Esther L. a Jae M. SEVELIUS, 2017. Transgender Population Size in the United States: a Meta-Regression of Population-Based Probability Samples. *American Journal of Public Health* [online]. 107(2), 1-8 [cit. 2023-3-29]. Dostupné z: doi: 10.2105/AJPH.2016.303578
- MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.
- MOOLCHAEM, Pattaraporn et. al., 2015. The Lived Experiences of Transgender Persons: A Meta-Synthesis. *Journal of Gay & Lesbian Social Services* [online]. 27(2), 143-171 [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.1080/10538720.2015.1021983>
- NORMAN, Kate, 2017. *Socialising Transgender* [online]. Edinburg: Dunedin Academic Press [cit. 2023-03-18]. ISBN 9781780465715. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/1278097/socialising-transgender-support-for-transition-pdf?queryID=f07d88b6c4a001aaec9b24b358d8b96&index=prod_BOOKS&gridPosition=1
- PAVLICA, Karel et. al., 2019. Obavy a přání trans lidí. In: Transparent [online]. AMOS repro, spol. s.r.o. [cit. 2023-01-18]. ISBN 978-80-906362-4-8. Dostupné z: https://jsmettransparent.cz/wp-content/uploads/2022/07/Transparent_Obavy-a-prani-trans-lidi_2019_978-80-906362-4-8.pdf

PROCHAZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika* [online]. Grada [cit. 2023-01-18]. ISBN 978-80-247-3470-5. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/kniha/socialni-pedagogika-1923/>

PUCKETT, Jae A. et. al., 2018. Barriers to Gender-Affirming Care for Transgender and Gender Nonconforming Individuals. *Sexuality Research and Social Policy* [online]. 15(1), 48-59 [cit. 2023-03-20]. ISBN Dostupné z: doi: 10.1007/s13178-017-0295-8

Queer & Trans Youth CZ. O nás. In: *Queer & Trans Youth CZ* [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://qty.cz/o-nas/>

REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů* [online]. Praha: Grada [cit. 2023-01-11]. ISBN 978-80-247-3006-6. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/kniha/kapitoly-metodologie-socialnich-vyzkumu-395/>

ROUGHGARDEN, Joan, 2013. *Evolution's Rainbow* [online]. Kalifornia: University of California Press [cit. 2023-03-04]. ISBN 9780520957978. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/550749/evolutions-rainbow-pdf?queryID=f0ddb26796a1338b694bb0ba34da2bf7&index=prod_BOOKS&gridPosition=1

RYAN, Michael J., 2020. *Trans Lives in a Globalizing World* [online]. Oxfordshire: Routledge [cit. 2023-03-11]. ISBN 9780429513886. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/1683981/trans-lives-in-a-globalizing-world-rights-identities-and-politics-pdf?queryID=38fbf918baf7c69ab475dc73e41f4afb&index=prod_BOOKS&gridPosition=1
S barvou ven. Co na Sbarvouven.cz najdete?. In: *S barvou ven* [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.sbarvouven.cz/o-sbarvouven-cz/o-nas/>

SCHIAPPA, Edward, 2021. *The transgender exigency* [online]. Oxfordshire: Routledge [cit. 2023-03-17]. ISBN 9781000538748. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/3114205/the-transgender-exigency-defining-sex-and-gender-in-the-21st-century-pdf?queryID=70b0eb58b522510f45de687b1ca8b3ee&index=prod_BOOKS&gridPosition=1

SHELTON, Jama a Gerald P. MALLON, 2021. *Social Work Practice with Transgender and Gender Expansive Youth* [online]. Routledge [cit. 2023-04-15]. ISBN 9781000451344. Dostupné z: <https://www.perlego.com/book/2825829/social-work-practice-with-transgender-and-gender-expansive-youth->

pdf?queryID=ee3bf98f8604ad6091b674f0b3117ad0&index=prod_BOOKS&gridPosition=1

SMITH, Jonathan A., Paul FLOWERS a Michael LARKIN, 2009. *Interpretative Phenomenological Analysis* [online]. Kalifornia: SAGE Publications Ltd [cit. 2023-03-25]. ISBN 9781446243251. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/3013473/interpretative-phenomenological-analysis-theory-method-and-research-pdf?queryID=3725a0dfb9f966d10b0c556bfb5d45da&index=prod_BOOKS&gridPosition=2

Statistics Canada, 2022. Canada is the first country to provide census data on transgender and non-binary people. In: Statistics Canada [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/220427/dq220427b-eng.htm>

STRYKER, Susan, 2017. *Transgender history* [online]. New York: Seal Press [cit. 2023-03-25]. ISBN 9781580056892. Dostupné z: [https://bellasartesprojects.org/wp-content/uploads/2020/07/SusanStryker-](https://bellasartesprojects.org/wp-content/uploads/2020/07/SusanStryker-TransgenderHistory_TheRootsofToday%E2%80%99sRevolution-SealPress2017.pdf)

[TransgenderHistory_TheRootsofToday%E2%80%99sRevolution-SealPress2017.pdf](https://bellasartesprojects.org/wp-content/uploads/2020/07/SusanStryker-TransgenderHistory_TheRootsofToday%E2%80%99sRevolution-SealPress2017.pdf)

ŠABATOVÁ, Anna, 2019. Být LGBT+ v Česku. In: Ochrance [online]. [cit. 2023-03-25]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/uploads-import/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf>

ŠEĎOVÁ, Klára a Roman ŠVARŤÍČEK, 2010. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* [online]. Praha: Portál [cit. 2023-03-25]. ISBN 978-80-262-0644-6. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/kniha/kvalitativni-vyzkum-v-pedagogickych-vedach-3165/>

TEICH, Nicholas, 2012. *Transgender 101: a simple guide to a complex issue* [online]. New York: Columbia University Press [cit. 2023-03-29]. ISBN 978-0-231-15713-1. Dostupné z: [https://www.perlego.com/book/774869/transgender-101-a-simple-guide-to-a-complex-issue-](https://www.perlego.com/book/774869/transgender-101-a-simple-guide-to-a-complex-issue-pdf?queryID=f68fdbcdb1b575d3e800c5f193086f0d&index=prod_BOOKS&gridPosition=6)

[pdf?queryID=f68fdbcdb1b575d3e800c5f193086f0d&index=prod_BOOKS&gridPosition=6](https://www.perlego.com/book/774869/transgender-101-a-simple-guide-to-a-complex-issue-pdf?queryID=f68fdbcdb1b575d3e800c5f193086f0d&index=prod_BOOKS&gridPosition=6)

Transparent, 2021. Průvodce tranzicí pro trans* lidi. In: Transparent [online]. [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: https://jsmetransparent.cz/wp-content/uploads/2021/04/Pruvodce_tranzici_pro_trans_lidi.pdf

Transparent, 2020-23a. Jak o nás psát s respektem?. In: Transparent [online]. 2020-23. [cit. 2023-01-18]. Dostupné z: <https://jsmetransparent.cz/pro-media/>.

Transparent, 2020-23b. Prostor pro sdílení a porozumění. In: Transparent [online]. 2020-23. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://jsmetransparent.cz/kdo-jsme/>

VINCENT, Benjamin, 2018. *Transgender health* [online]. Londýn: Jessica Kingsley Publishers [cit. 2023-03-29]. ISBN 9781784504755. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/953386/transgender-health-a-practitioners-guide-to-binary-and-nonbinary-trans-patient-care-pdf?queryID=b67df70cc0b4a2222d0285dfce742bb6&index=prod_BOOKS&gridPosition=1

WEAVER, Josh, 2021. Acceptance of transgender and nonbinary youth from adults and peers associated with significantly lower rates of attempting suicide. In: The Trevor Project [online]. [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://www.thetrevorproject.org/blog/acceptance-of-transgender-and-nonbinary-youth-from-adults-and-peers-associated-with-significantly-lower-rates-of-attempting-suicide/>

WEISS, Petr et. al., 2010. *Sexuologie* [online]. Praha: Grada [cit. 2023-03-06]. ISBN 978-80-247-2492-8. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/kniha/sexuologie-1809/>

World health organization, 2023a. Sexual health. In: World Health Organisation [online]. [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_2

World health organization, 2023b. Gender incongruence and transgender health in the ICD. In: World Health Organisation [online]. [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <https://www.who.int/standards/classifications/frequently-asked-questions/gender-incongruence-and-transgender-health-in-the-icd>

YOUNG, Eris, 2019. *They/Them/Their* [online]. Londýn: Jessica Kingsley Publishers [cit. 2023-03-05]. ISBN 9781784508722. Dostupné z: https://www.perlego.com/book/986880/theythemtheir-a-guide-to-nonbinary-and-genderqueer-identities-pdf?queryID=ecdaf73d2dd8c57372ad508da198051f&index=prod_BOOKS&gridPosition=1

ZALIZNYAK, Michael, 2021. How Early in Life do Transgender Adults Begin to Experience Gender Dysphoria? Why This Matters for Patients, Providers, and for Our Healthcare System. *Sexual Medicine* [online]. 9(6) [cit. 2023-03-20]. Dostupné z: doi: 10.1016/j.esxm.2021.100448

ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK

- APA American Psychological Association (Americká psychologická asociácia)
- apod. a podobne
- atď a tak ďalej
- cis cisgender
- CZ Česká republika
- č. číslo
- ČR Česká republika
- et. al. a ďalší
- EÚ Európska únia
- FtM female to male
- HVO hlavná výskumná otázka
- IPA Interpretative Phenomenological Analysis (Interpretatívna fenomenologická analýza)
- kol. kolektív
- LGBTQ+ lesbian, gay, bisexual, transgender, questioning and others
- MKN-11 Mezinárodní klasifikace nemocí
- MtF male to female
- napr. napríklad
- trans transgender
- tzv. takzvané
- USA United States of America (Spojené štáty americké)
- VO výskumná otázka
- WHO World Health Organization (Svetová zdravotnícka organizácia)
- z.s. zapísaný spolok

ZOZNAM TABULIEK

Tabulka 1 Tematické okruhy, hlavné témy a podtémy.....	31
--	----

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha: Otázky do rozhovorov

Príloha: Ukážka zakódovaného rozhovoru č. 1

Príloha: Ukážka zakódovaného rozhovoru č. 5

PRÍLOHA: OTÁZKY DO ROZHOVOROV

1. Ako u vás prebiehal proces uvedomovania si svojej genderovej identity?
 - Aká je vaša najstaršia spomienka týkajúca sa vášho genderu?
 - Povedali ste o tom niekomu už v dobe prvých myšlienok? Ak áno, viete aká bola ich reakcia? Prečo ste si vybrali práve túto osobu?
 - Aké to bolo keď ste si začali uvedomovať svoj gender? Ako ste sa počas toho cítili?
2. Ako prebiehal váš coming out, prípadne coming outy?
 - Aké boli vaše pocity ohľadom vášho coming outu?
 - Akým spôsobom vaše okolie zareagovalo? Prekvapilo vás to?
 - Čo pre vás ich reakcie znamenali?
3. Aké nastali zmeny vo vašich vzťahoch po coming oute?
 - Ako ste tieto zmeny vnímali?
 - Ako sa tieto vzťahy naďalej vyvíjali do dnešného dňa? Čím si to vysvetľujete?
 - Kto bol vašim najväčším podporovateľom a aký význam pre vás táto podpora mala?
4. Aký je priebeh vašej tranzície?
 - Z akého dôvodu ste si zvolili túto cestu?
 - Aký je váš názor na povinnú sterilizáciu trans osôb v ČR?
5. Aké dopady má na vás vaša tranzícia?
 - Ako by ste popísali vaše začleňovanie sa do spoločnosti v súvislosti s vašou genderovou identitou? Čo vám v tom (začleňovaní) pomáha? Čo vám v tom bráni?
 - Akú váhu pripisujete postojom spoločnosti k trans ľuďom?
6. Ktoré momenty počas cesty k vášmu pravému genderu považujete za najnáročnejšie?
 - Kto alebo čo vám vtedy najviac pomohlo a akým spôsobom?
 - Ak ste ju nedostali, aká pomoc by vám vtedy pomohla?
7. Ako dôležitá je pre vás vaša transgender identita?
 - Čo vám vaša transgender identita priniesla?
 - Aký máte názor na identifikovanie sa ako trans aj po tranzícii?
8. Čo by podľa vás mali ľudia vedieť ohľadom transgender osôb?

PRÍLOHA: UKÁŽKA ZAKÓDOVANÉHO ROZHOVORU Č. 1

A: Aké dopady má na teba tvoja tranzícia?

B: Já, osobně, jsem prostě, je to pro mě velmi jednoduchá matematika, já jsem prostě šťastnější, jsem prostě naplněnější, jsem prostě cílevědomější. Uhm, připadám si jako víc doma ve svém těle. A co se týče okolní společnosti, tak je to těžší. Lidi jsou na mě hnusní, lidi mě konstantně misgenderují, lidi

Osobné vnímanie
tranzície

Negatívne skúsenosti

vysporiadavanie sa

Ocakávanie
najhoršieho

mě konstantně oslovujú špatně, lidi konstantně používají špatně, prostě rod a špatné oslovení. Uhm, pokřikujú na mě na ulici, byla jsem napadená, a to jsou věci, který člověk, bohužel, v naší společnosti musí očekávat. A neměl, neměl by muset, ale prostě vzhledem k tomu, v jakým se tady, jaká se tady buduje rétorika prostě, která vedla už ke smrti Matúše a Juraje prostě na Slovensku, která prostě vede k tomu, jaká je tady diskriminace vůči LGBT lidem a prostě... Jsem připravená na nejhorší vždycky. Víím, že jako nemůžu se cejtít bezpečně na ulici, protože prostě může přijít nějaký grázl, co mě zastřelí. Jakoby něco to vypovídá o naší společnosti, protože společnost je jenom tak silná jako její nejslabější článek. Uhm, řekla bych, že jsem, drtivá většina případů interakcí s lidma je příjemná, co se týče úřadů, tak prostě podívají se na mojí občanku, oslovujú mě špatně. Já to vždycky přejdu s povzdechem, nebo je opravím, záleží prostě na konkrétní situaci. Na škole se cejtím dobře, na ulici lidi ignoruju, protože chodím rychle, většinou mám v uších sluchátka, kamarádi jsou

PRÍLOHA: UKÁŽKA ZAKÓDOVANÉHO ROZHOVORU Č. 5

A: Ako u teba prebiehal proces uvedomovania si svojej genderovej identity?

odlišnosť cesty

B: Jdu zapátrat do minulosti. Já vím, že já jsem takový ten typ, kterému bylo vlastně dětství jedno. Že já to nemám od dětství, protože rodiče mi říkali: „Hraj si, s čím chceš, dělej si, co chceš, já tě budu podporovat.“ Takže tam nebylo to, jako kdyby... takové to typické, ta potřeba se jakoby vyhraňovat nebo tak, nebo prostě jim bylo jedno, s čím si hraju. V tomhle směru jsem jakože trošku rozdílný, ale ono to začalo s pubertou. Když si člověk řekne: „Hhhh.“ A já jsem se strašně snažil přebít tu svoji mužskou stránku, že... jakože... teď budu prostě ženská se vším všudy, budu si kupovat svoje růžové oblečky, svoje náušnice, hahaha, protože ty stereotypy a tak, abych se nějak usadil v té roli, v které mi vlastně nebylo dobře. A ze začátku to byl prostě jako vtip, víš co. Já si pamatuju svoji kamarádku, jako dobrou, které jsem říkal: „Jo hele, co kdybich byl chlap? Oblečeme se za chlapy, že jo, hahaha. Jdeme si udělat vousky.“ a tak. A pak to začalo být prostě seriózní, že jsem řekl: „Aha.“. Já si pamatuju, že mi hodně v tom pomohl Youtube, tehdy tam prostě byla, ti trans youtubeři a já: „Aha, jo, to zní jako já, ale nebudu to teď nikomu říkat.“

Únik od identity/reality

Skúška

Podnet uvedomenia

A: A ako to teda bolo s tým, keď si to začal nejak riešiť?

Tajenie